

Geschiedkundige beschrijving van het vermaarde stadhuis van Amsterdam

<https://hdl.handle.net/1874/41097>

J

GESCHIEDKUNDIGE
BESCHRIJVING

VAN HET VERMAARDE

STADHUIS

VAN

AMSTERDAM.

DOOR

JAN FOKKE.

MET AFBEELDINGEN.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCCVIII.

KUNSTHISTORISCH INSTITUUT
DER RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

VOORBERICHT.

Daar het zijne Majesteit de Koning van Holland behaagd heeft Amsterdam voor zijne zetelstad te kiezen, konde men tot hoogstdezelfs verblijfplaats aldaar, geen luisterrijker, en met de koninglijke waardigheid meer overeenkomend gebouw vinden, dan het alomberoemde Stadhuis, binnen de voornoemde stad. Daar hetzelfde dus eene aanmerkelijke verandering ondergaat, hebben wij gemeent, niet alleen de Amstelburgers, maar ook elk Nederlander, die toch de liefde tot zijn land als aangeboren is, geen ondiens te zullen doen, met hen eene nette en naauwkeurige Beschrijving van het Stadhuis te geven, en dezelve met ophelderende aantekeningen te verrijken, waardoor dezelve met des te meer graagte gelezen zal worden.

Wij hebben den grooten stads Historie-
schrijver JAN WAGENAAR, veelal

*

op

IV VOORBERICHT.

op den voet gevolgd, doch daar zijne Beschrijving van Amsterdam, reeds voor meer dan veertig jaren in 't licht verschenen is, kan men ligtelijk bevroeden, dat 'er sederd dien tijd, niet weinig verandering zoo in de stad, in 't algemeen, als aan het Stadhuis in 't bijzonder, is voorgevallen; waarom wij dan onze Beschrijving ook zoo ingericht hebben, dat wij dit treffelijke gebouw, zoo als het nog in den voorgaanden jare geweest is, beschouwd hebben, waardoor onze arbeid geenszins voor overtollig gehouden kan worden.

Om dit Werkje nog meer luister bij te zetten, heeft de Uitgever van deze Beschrijving, hetzelfde doen versieren, met twee Platen, waarvan de eene, het Stadhuis van voren, en de andere, de platte grond der groote Burgerzaal, voorstelt.

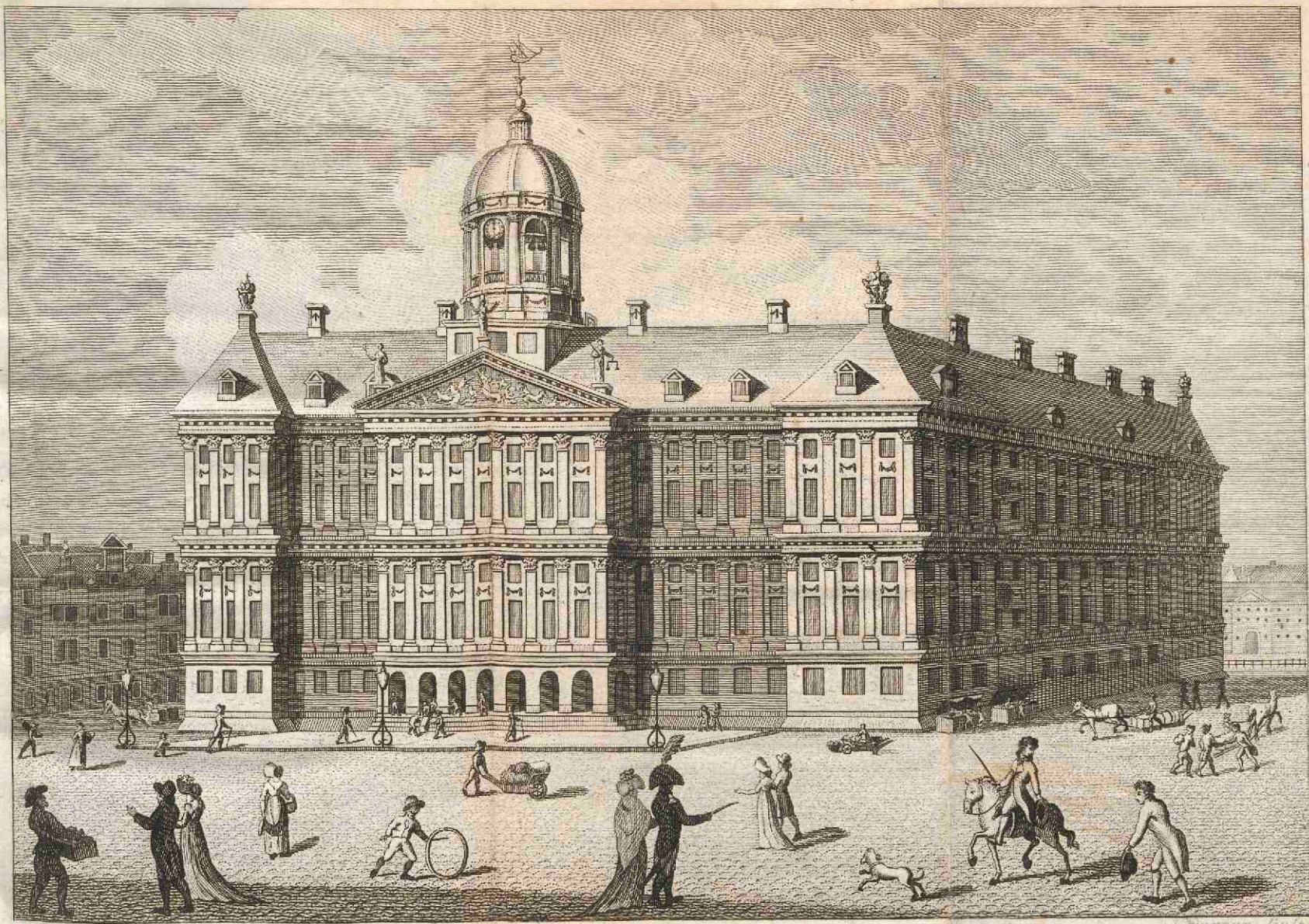
BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaat van 't Stadhuis te plaatsen voor bladz. 1.

De Plaat der platte grond te plaatsen tegen over bladz. 54.

GESCHIEDKUNDIGE
BESCHRIJVING
VAN HET VERMAARDE
S T A D H U I S
VAN
A M S T E R D A M.

Onder alle gebouwen, daar niet al- Inleiding
teen onze Voorouders, maar ook alle
beschaafde volken, het meeste werk
van maakten, muntten inzonderheid
hunne Tempels en Raadhuizen uit, die
zij beiden als heilig beschouwden, om
dat, in de eerstgenoemde den Gods-
dienst, en in de laatstgemelde het recht
geoeffend en gehandhaafd wierd. Het
was ook om deze rede, dat dezelve al-
tijd op ruime pleinen of hoogtens ge-
plaatst wierden, om des te beter in 't
gezicht der Inwoners te vallen; ook
bragt men alles bij, wat de kunst
konde uitvinden, om deze gestichten

HET STADHUIS VAN AMSTERDAM
van voren te zien.

2 BESCHRIJVING VAN

aanzienlijk en luisterrijk te maken; waartoe tijd, moete nog kosten gespaard werd (*a*). Dat deze zucht, in later tijd, niet verdoofd is geworden, blijkt als nog, uit de onderscheidene Raadhuizen in de *Nederlandsche Steden*, die, als 't ware, tegen elkander wedijveren, om ieder met een voortreffelijk Stadhuis, na gelang van de magt of rijkdom der Ingezetenen, te pronken (*b*). Het is dus geen wonder, dat zulk eene aanzienlijke, en door den Handel en Zeevaart rijk geworden Stad, als *Amsterdam*, met een Raadhuis pronkt, dat verre weg, alle de andere Raadhuizen hier te lande overtreft, en door geheel *Europa* beroemd is geworden.

AL

(*a*) Onder alle anderen kunnen hier van ten bewijze strekken, het vermaarde *Capitool* te *Rome*, en de beroemde Tempel van *Diana* te *Ephesen*, onder de aloude; en de pragtige *St. Pieters Kerk*, mede te *Rome*, benevens het kostbaare Stadhuis te *Londen*, onder de nieuwere konstwerken van die soort.

(*b*) In 't laatst der voorgaande Eeuw heeft men nog te *Groningen*, en in 't naburige *Weesp*, nieuwe Raadhuizen gestigt, die beide Steden eer aandoen.

Alvorens tot de Beschrijving van dit voortreffelijk Gebouw over te gaan, zullen wij echter eerst een kort bericht geven van het Oude Stadhuis, in welks plaats het tegenwoordige is gesticht geworden. Zoo dra *Amsterdam* Stads rechten en eene Stedelijke Regeering verkreeg (c), had de Stad ongetwijfeld een gebouw nodig, daar de Wethouderschap vergaderde en de gemeene zaken bestuurd konden worden. Ook wordt in de oudste keuren der Stad, en dus in de Veertiende Eeuw, reeds gewag gemaakt van het *Stedehuis*. Na alle waarschijnlijkheid en volgens het gemeene gevoelen, heeft hetzelfde gestaan, omtrend of bij de St. Olofs of Oudezijds Kapel, daar de Stad vermoedelijk het eerst is begonnen gebouwd te worden (d), schoon

men

Onderzoek naar het aller-oudste Stadhuis.

(c) Zulks geschiedde in 't jaar 1301, wanneer GUI VAN HENEGOUWEN, Biscshop van *Utrecht*, Heer van *Amstel* geworden was.

(d) Het komt mij zeer waarschijnlijk voor, dat *Amsterdam* zijn eerste begin van Visschers genomen heeft, die daar, aan het IJ, eenige hutten of laage huisjes gebouwd hebben, wier getal, van tijd tot tijd, toegenomen zijnde, al-

4 BESCHRIJVING VAN

men nogthands uit geen echte bescheiden volledig bewijzen kan, dat het oudste Stadhuis ter dier plaatse gestaan heeft, is het echter zeker, dat de St. Olofspoort, van ouds af een gevangenis geweest is, en dat de gevangenisfen, zoo als de kundige WAGENAAR, in zijne *Beschrijving van Amsterdam*, te regt aanmerkt, gemeenlijk in, of nabij, de Stadhuisen plagten gebouwd te worden. De groote VONDEL plaatst dit alleroudste Stadhuis, mede in den omtrek van de meergenoemde kapel, daar hij, in zijne Inwijding van het Nieuwe Stadhuis, zingt:

Het

lengskens tot een dorp zijn aangewaschen, welk dorp eindelijk, door de vlijt en kunde der Ingezetenen, zoo in den koophandel als zeevaart, zulk een magtige Stad geworden is, waarvan de Dichter ANTONIDES zeer geestig zingt:

Kwam nu een Visfchar, die voor viermaal honderd jaren,
Heeft met zijn kleine boot het eenzaam IJ beveren. —
Uit d'ijzre slaap ontwaakt, opborlen uit d. kolk. —
En hoorde 't zeeverlies van fchepen ligter zetten,
Als hij voorheen de fchaë van zijn gefcheurde netten. —
Wat zou hij denken? als dat al 't ontallijk zand
In menschen was verkeert, gelijk als *Pyrrhaas* steenen,
Zijn laage hutten, wijd gestrooid in woeste veenen,
Tot troufche Hoven, uitgedegen rei aan rei. enz.

Het eerste stondt daar 't IJ zich uitstrekt in zijn bedt
 Met biezen, riet en helm, geboort van wederzijde.
 Daar d'Amstelbeer, van outs, de zeekapelle wijdde,
 Tereere van Godts Held, Sint Olof. (e) — —

En indien wij op het verhaal van
 MELCHIOR FOKKENS staat mogen
 maken, dan vond men nog ten zijnen
 tijde, onder het huis, in de Oudezijds
 Kapelsteeg, waar nog heden het *Oude
 Stadhuis* voor te lezen staat, een over-
 welfde kelder, in wier muren groote
 ijzere ringen, met dikke tralien, waren,
 en die dus tot eene gevangenis of
 boeijen gediend heeft, hetwelk tot
 geen onvoldoend bewijs zoude strek-
 ken, dat het voornoemde Gebouw hier
 ter plaatse werkelijk geweest is. Op
 welk een tijd en om welke oorzaak
 dit

(e) Deze is niet, zoo als JZ. LE LONG ver-
 keerdelijk meent, *St. Odulf*, een priester in *Fries-
 land*, die in de negende Eeuw geleefd heeft,
 maar *Olof* of liever *Olaus*, een der eerste Chris-
 ten koningen van *Noorwegen*, die in de elfde
 Eeuw bloeide, en door *KANUT*, koning van
Denemarken, omgebragt werd. Zijn beeldtepis
 is nog lang aan 't gewelf der Oudezijds Kapel
 te zien geweest, doch in 't einde der zeven-
 tiende Eeuw, bij gelegenheid eener vertimmee-
 ring aan de kerk, verdwenen.

6 BESCHRIJVING VAN

dit Stadhuis verlaten, of tot een ander gebruik geschikt is geworden, is, uit mangel aan echte bescheiden, onbekend (f). Zeker is het echter, dat, in 't begin der Vijftiende, reeds van een ander Stadhuis, op den Dam, toen ter tijd de *plaats* genoemd, in de Stads Handvesten, gewag gemaakt wordt.

Beschrijving van het tweede Stadhuis.

Dit tweede Stadhuis stond meer voorwaards naar de Waag en Kalverstraat, en was voor het grootste gedeelte van gebakken steen opgemetseld. De Vier-schaar, en de noordelijke zijde van hetzelfde, waren van witten steen gehouwen, en het eerst tot een Stadhuis aangekocht, van *Katrijn Mathysen Heingenszoon Weduwe*, die het toebehoorde, en wier erfgenaam *Jan Betz Walichszoon*, bij een Rentebrief van den jaare 1418, van Stads wege, boven hetgeen hij reeds ontvangen had, vier goude *Engelsche Nobelen* jaarlijks be-

(f) Het is hoogstwaarschijnlijk dat verscheiden echte berichten, de oudheid der stad betreffende, zoo in den brand van het oude Stadhuis, in 't jaar 1452, als in dien van den jaare 1652, ongeiukkig verloren zijn geraakt.

beloofd werd. De Stad was er egter nog maar korten tijd meester van geweest, toen hetzelfde, den drieëntwintigsten van grasmaand des Jaars 1421, door een fellen brand vernield, of ten minsten zwaarlijk beschadigd werd. Nadat men het weder hersteld had, verhandde het andermaal den drieëntwintigsten van Bloeimaand, des jaars 1452. Sederd werd het beter dan te voren herbouwd, en kort daar na met het daar nevensstaande St. Elisabeths Gasthuis en Kapel vergroot; zoodat het nu, uit drie aan elkander getrokken gebouwen bestondt, en dus, naar dien tijd gerekend, geen onbillijk voorkomen, en ruimte genoeg in zich bevatte, om de Regeerders hunne werkzaamheden, zonder hinder, er in uit te kunnen laten oefenen. De Vier-De Vier-
schaar.schaar in dit gebouw, die eenige voeten voorwaarts uitgetimmerd was, had rondom ijzeren traliën, waarmede dezelfde afgesloten konde worden (g),
en

(g) Boven deze ijzeren traliën zag men eenige beelden van oude Hollandsche Graven en Gravinnen, waarvan wij nader, in de Beschrij-

3. BESCHRIJVING VAN

en tusfchen welke in later tijd, eenige haakbusfen, wel tot twintig toe, geplaatst waren, om in tijd van gevaar, den Dam fchoon te kunnen houden, en alle aanval van buiten af te kunnen weeren (h). Voorts pronkte dit Raad-Toren, huis met een taamlijk hoogen Toren, die met een goed uurwerk en slagklok voorzien was, en in 't jaar 1563 vernieuwd is geworden. De spits der Toren, in 't jaar 1601, wel zes voeten over zijde geheld zijnde, werd met zonderlinge behendigheit, tot ieders verwondering, binnen den tijd van drie dagen, wederom regt gezet. Doch dezelve werd nogthans, veertien jaren later,

ving van het nieuwe Stadhuis, een omftandiger bericht zullen geven.

(h) Zulks bleek, wanneer de Graaf van Leicester, op wien men een flinks vermoeden had, in 't jaar 1587, op dit Raadhuis onthaald werd, daar het volgende Rijmdicht voor de Vierfchaar te lezen was:

Of 'er verraad,
Of oproer kwaad,
Wierde vernomen,
Zal men tot baat,
Gefchut op straat,
Hier uit doen komen.

ter, om de bouwvalligheid van den To-
ren, die om deszelfs ouderdom voor
het instorten deed vreezen, geheel weder
afgenomen, en de Stads klok, in 't jaar
1615 boven 't plat gehangen (i): Voorts ^{Zaalen}
vond men er een groote Zaal, waarin ^{en Ver-}
niet alleen de Vroedschap der Stad, ^{trekken}
maar ook de Gemagtigden der Water- ^{in het-}
steden, uit *Noordholland*, hunne Ver- ^{zelve.}
gaderingen hielden. Voor den ingang
dezer Zaal las men de volgende vier
Rijmregels, die met goude letteren ge-
schreven waren,

*Die Bondtgenooten der opinieuser Anabaptisten,
Overvielen deese plaats en 't Stadhuis 's nachts elf
uuren,*

*'s Anderdaechs voor negen uuren syn sy, met macht
en listen,*

Geslagen, gevangen en moesten Justicy besuuren (k),

Behalven dit gedenkstuk van den ge-
weldigen aanflag der Herdopers op de
stad.

(i) Men besloot echter, federd, de slagklok
op de Janrodenpoortstoren te plaatsen.

(k) Dit werd te dier plaatse gesteld wegens
den mislukten aanflag der Herdopers, op de stad,
voorgevallen den elfden van Bloemaand des
jaars 1535.

10 BESCHRIJVING VAN

stad, hingen ook nog in een vertrek, bezijden de voornoemde zaal, gewoonlijk het *geschildeerde kamertje* genoemd, verscheiden tafereelen, die dezelve geschiedenis afbeeldden en door den *Amsterdamschen* Schilder *Doove Barend*, kort daarna, vervaardigd waren (l). In 't Noordelijke gedeelte van 't Raadhuis, vond men ook nog eene groote en breede kamer, van waar, uit de vensters der voorpuije's Lands Plakkaten, en de stedelijke Keuren, den Volke voorgelezen en afgekondigd werden. De kamer van Burgemeesteren, die 'er flegts maar tamelijk uitzag, kwam vlak onder de Toren, (m) en daar nevens waren ook de vertrekken voor de Schepenen, Thefaurieren, Secretarissen enz., terwijl de Weeskamer en Wisselbank op de tweede of

(l) Schoon WAGENAAR duidelijk zegt dat deze stukken van *Dirk Bernardszoon* waren, kunnen dezelve echter, mijns bedunkens, met meer recht aan diens Schilders vader, *Doove Barend*, toegeschreven worden. *Dirk* was, volgens het *leven der Schilders* door *K. Vermandel*, nog maar één jaar oud toen dien ooploop voorviel.

(m) Dit was de reden dat van ouds de Akten van Burgemeesteren uit *het Torentje* gedagtekend werden.

of bovenste verdieping waren. Beneden van dit gebouw, naar de zijde van de Vogelsteeg (n) vindt men de gevangen-plaatsen, die echter in 't jaar 1557, aan de andere kant met nog eenige hokken vermeerderd werden (o).

Na dat dit gebouw derdehalve Eeuw, ten dienste der Regeering gebruikt was geworden, en men reeds met het bouwen van een ander bezig was, werd hetzelfde, in den nacht, tusschen den eersten en tweeden van Hooimaand des jaars 1652, onvoorziens in de asche gelegd. Groot was de verbaastheid der Burgerij wegens dit ongeval, doch nog grooter hunne voorzichtigheid in 't bergen van 't geld der Wisselbank, en der Weeskamer, zoo als ook het in veiligheid stellen der papieren van de Secretarij, en

Her oude
Stadhuis
geheel
afge-
brand.

(n) De *Vogelsteeg* was tusschen het oude Stadhuis en de nieuwe Kerk, die toen, voor op den Dam tot den Nieuwendijk, rondsom met huizen bezet was, boven welke de Kerk uitstak, die men, op den Dam zijnde, zoo geheel niet, als tegenwoordig, in 't oog kreeg.

(o) Deze andere zijde heette toen, zoo als ook nog heden, de *Gasthuissteeg*, wegens het *Sr. Elisabeths Gasthuis*, dat, zoo als wij gemeld hebben, aan 't Stadhuis getrokken was.

12 BESCHRIJVING VAN

en al het geen men, zonder levensgevaar, wist te redden. Ondertusfchen hadde vlam zoo fel en spoedig de overhand genomen, dat alles, wat brandbaar was, verteerd werd, en 'er niets, dan alleen een gedeelte van het muurwerk van den Toren staan bleef, het welk echter, eenige dagen daarna, om ongelukken voort te komen, op last der Regeering, omverre gehaald werd. Het eigentlijke Stadhuis en het daaraan getrokken St. Elizabeths Gasthuis, waren tot den grond toe afgebrand. (p) Ook waren veele andere gedenktekenen, en onder

an

(p) Het *St. Elizabeths Gasthuis*, het welke ook wel het *Oude* en *II. Coests Gasthuis* genoemd is geworden, was, reeds omtrent het midden der veertiende Eeuw in wezen, en opgericht door een Gilde van mildadige lieden die 'er het bestuur en de zorg over hadden. De zieken uit hetzelfde werden in den jare 1488, naar het *St. Pieters Gasthuis* in de Nes overgebracht, om dat het toen reeds grootendeels aan het Stadhuis getrokken was. Vermoedelijk werd het toen gebruikt om misdadigers in op te sluiten, waarvan de benaming van *Gasthuisboeven*, die men dikwils in de oude Keuren der stad vind, en van dezelfde betekenis als thans het woord *Rasphuisboeven* is, waarschijnlijk haren oorsprong had.

anderen ook de schilderijen van *Doove Barend*, door de vlammen verteerd. Geestig beschrijft de Dichter *VONDEL* dit ongeval, in de volgende fraaije vaersfen:

MERKURIUS versnakt in 't smits'hol van *VULKAAN*,
Beyeelt hem 'smiddernachts dien ouden rompt te sloopen,
VULKAAN toen 't nachtglas net ten halven was
 verlopen,

De wachters van den slaap beschooten stom en stil,
Vergaten hunne wacht, voltrekt SATURNUS wil.
Ontsteekt het solderveen van boven met zijn vonken,
Het veen geraakt in brand dat eertijds lagh ver-
dranken, (g)

Dus brandt het vuur de balk, de folder en het dak,
De gantsche stad waakt op, de vlam gaat op en slak
Het Torenbuskruid aan, nu rusten geene bedden,
De trouwsten schieten toe, en reppen zich, en reddden
De brieven, boeken, geit, Trefoor en bank en schat,
En bergen in dien noodt de ziel der gantsche stadt,
Terwijl de vlam in top blijft weiden als een wonder,
Uit gunst die 't vuur ons droegh, dat tijd gaf, om
 van onder

Te reddden haaf en goet, ten oorbaar van 't gemeen,
Dus liet VULKAAN hier niets, dan myurwerk, puin
 en steen.

Daar

(g) Het schijnt uit deze regels te blijken dat de brand, op de bovenste verdieping, daar men de turf, tot gebruik van het Stadhuis bewaarde, zijn aanvang heeft genomen.

14 BESCHRIJVING VAN

Vergaderplaat-
fen der
Regeering na
den
brand.

Daar men met de bouwing van het nieuwe Stadhuis nog lang na zoo verre niet gevorderd was, dat het bekwaam zoude zijn geweest om door de Regeering gebruikt te kunnen worden, schoon men 'er al vier jaren aan geärbeid had, vondt de Wethouderschap zich genoodzaakt toevlugt te moeten nemen tot het Admiraliteitshuis of zoogenaamde Prinzenhof, (r) in het welke dan ook de Burgemeesteren, Schepenen, Secretarissen en de Weesheeren vergaderden. (s) De verdere Heeren kwamen op het Westindische Huis bij elkander. De Wisfelbank werd naar den Janrodenpoortstoren overgebiagt, en in de ruime verwulfdde kelders, onder dezelve, geplaatst, terwijl de bovenvertrekken tot gebruik der Boekhouders, Ontfangers en

(r) Dit gebouw kreeg deze naam, inzonderheid na 't jaar 1618, wanneer Prins *Maurits* 'er eenige dagen gehuisvest was geworden.

(s) In de eerste verwarring die het gemelde ongeluk veroorzaakte, hadden Wethouders, in de herberg *de Prins*, die achter of bezijden de Waag stond, hunne Vergaderingen gehouden, tot dat op het Admiraliteitshuis alles, tot derzelve ontvangst aldaar, in gereedheid gebragt was.

en mindere bedienden, klaar gemaakt waren. Voorts werden 'er ook eenige kamers boven de stads Waag ingeruimd, tot uitvoering der pleidooijen en vonnissen over lijfstrafbare zaken, werden. de, bij de uitvoering der vonnissen, het Schavot voor de Waag opgericht. Het duurde ruim drie jaren eer alles weder in zijne oude plooi kwam, en de geheele Regeering hare werkzaamheden, met meer gemak en welvoeglijkheid, voort konde zetten, te meer daar het oude Stadhuis, schoon dikwijls vergroot, toch veel te bekrompen was, om de menigvuldige Collegiën en Ambtenaren, die 'er, ten dienste der stede, moesten arbeiden, met schik te kunnen bevatten, ook had de bouwvalligheid van 't zelve reeds lang om een ander en beter geroepen.

De toenemende welvaart der stad, kenbaar aan de menigte huizen en gebouwen die 'er van tijd tot tijd gestigt moesten worden, om de ontallijke menigte inwoners te kunnen bevatten, die van alle kanten hier na toe snelden, gevoegd bij de rijkdom der inboorlingen, door den koophandel en zeevaard

Overgang tot de Beschrijving van het Nieuwe Stadhuis.

ver-

verkregen, en die ondanks den oorlog, (t) van dag tot dag aangroeide, hadden de Vroedschap reeds eenige jaren te voren bedagt doen zijn, om een nieuw Stadhuis, de luister der stad meer waardig, te doen stigten. Immers in 't jaar 1639, begon men over deze zaak al ernstig te raadplegen. Hoewel 'er met bouwen nog geen begin gemaakt werd, kocht men echter reeds verscheiden burgerhuizen, inzonderheid in de Vogel- en Gasthuisstegen, die eerlang in Bloei maand des jaars 1643 afgebroken werden. Kort daarna staakte men eenige tijd dit werk, eensdeels om de duurte der bouwstoffen, en anderdeels om het herbouwen der nieuwe kerk, die in 't jaar 1645 afgebrand was, (u) en dus liep het aan tot in de Zomer des

Jaars

(t) De oorlog met *Spanje*, die na 't eindigen van 't twaalfjarig Bestand in den jare 1621, weder begonnen was, woedde ten dien tijde nog even fel dan te voren.

(u) Dit ongeluk viel voor den eifden van Louwmaand, van gemelde jaar, op den middag, en was door de onvoorzichtigheid der Loodgieters, die aan 't dak werkten, veroorzaakt geworden.

jaars 1648, eër de huizen van de noordzijde der Gasthuissteeg, benevens alle die voor de nieuwe kerk stonden, afgebroken werden. Ondertusfchen had men al eenen geruimen tijd te voren met graven begonnen, en in 't begin van het bovengenoemde jaar waren reeds de roosters in 't fundament gelegd. 't Getal der houte paalen, die in 't zelve geheid wierden, beliep over de der tienduizend zeshonderd en vijftig. In 't laatst van Wijnmaand des jaars 1648, werd door de jonge Heeren PAN- De
 CRAS, DE GRAEF, VALCKENIER en grond-
 SCHAEP, den eersten steen van 't Ge- slag van
 bouw gelegd, aan den zuidöostelijken 't Ge-
 hoek, naar de Kalverstraat, ten aan- bouw ge-
 zien van eene overgroote menigte men- legd.
 fchen, die toegevloed waren om deeze plegtigheid te zien. Op den steen, die van wit marmer, en omtrent vier voeten dik was, las men de volgende woorden:

*Dezen eersten Fondamentsteen is
 gelegd door*
 GERBRAND PANCRAS,
 JACOB DE GRAEF,

B

SIJ-

18 BESCHRIJVING VAN
SIJBRAND VALCKENIER
en
PIETER SCHAEF.

*Der Heeren Burgemeesteren Sooners
en Neeven. (v)*

Den 28 October M. DC. XLVIII.

Tot Bouwmeesters van het Stadhuis
wierden aangesteld de vermaarde JA-
COB VAN CAMPEN (w) EN DANIEL

Bouw-
meesters
van het
Stadhuis.

STAL-

(v) De toen regerende Burgemeesteren waren:
Mr. WOUTER VALCKENIER, Dr. GERARD
SCHAEF, GERBRAND CLAESZ. PANCRAS
en CORNELIS DE GRAEF.

(w) Deze Bouwkunstenaar was Heer van
Randebroek en is, om zijne kunde, zoo wel bin-
nen als buiten zijn Vaderland, vermaard geworden.
Onder andere schoone Gebouwen, door hem gestigt,
bevond zich ook de prachtige afgebrande *Amster-
damsche* Schouwburg, en het huis van Prins *Joan
Maurits*, in den *Haag*, benevens de Graftomben
van de Admiralen *Tromp*, *van Galen* en andere
Nederlandsche Zeehelden. VAN KAMPEN was
ook geen onverdienselijk Historiefschilder, en
overleed den vierden van Lentemaand, des jaars
1658, en wierd te *Amesfoort* begraven, daar
men op zijn graf of zerk de volgende woorden
leest:

d' Aartsbouwheer uit den Stam

VAN KAMPEN rust hier onder:

Die 't Raadhuis te Amsterdam

Gestigt heeft, 't achste wonder.

STALPART, wier ontwerpen van 't Gestigt, na veel raadplegens, voor de besten gehouden werden. Voords had de Vroedschap, de Heeren CORNELIS DE GRAEF, Burgemeester, ANTONY OETGENS VAN WAVAREN, JAN HUIJDEKOPER en JAN CORNELIS GEELVINK, aangesteld om opzicht over 't bouwen te hebben. Van toen af viel men vlijtig aan 't werk, doch twee jaren later werd de bouwing weder eenigzins gestremd, zoo door de onlusten met den Stadhouder, (x) als door den kostbaren en vernielenden oorlog met *Engeland*, (y) waardoor de Vroedschap besloot in den jare 1653, toen die oorlog op het hevigst was, slegts maar eene verdieping op het gebouw te zetten; doch men veranderde ech-

(x) Te weten met Prins *Willem* den tweeden, die, in 't jaar 1650, *Amsterdam* wilde belegeren.

(y) Dezelve begon in den jare 1652, en bragt, schoon dezelve slechts kort duurde, den Lande eene onberekenbare schade aan, waarvan inzonderheid de Stad *Amsterdam* het grootste gevoel had.

echter welhaast weder van gedachten, na dat de Vrede met *Engeland*, in 't jaar 1654, gesloten, en de inkomsten der stad zich toen weder in een voordeliger staat bevonden, waardoor men dus geraden vond het Stadhuis, volgens het eerste ontwerp, te volbouwen.

Inwijding van hetzelve. Sedert zette men de stichting met zoo veel ijver voort, dat de Wethouderschap, op den negenëntwintigsten van Hooimaand des jaars 1655, hare intrede in 't nieuwe gebouw deed. Deze plegtigheid geschiedde met allen luister. Voormiddags woonde de Regeering, in de Oude en Nieuwe Kerk, den Godsdienst bij, en begaf zich van daar naar het nieuwgebouwde Raadhuis, daar eene prachtige maaltijd voor dezelve bereid was; terwijl de Schutterij des namiddags, vóór het gemelde gebouw, in de wapenen verscheen, alles onder een groote menigte van aanschouwers, die van alle oorden der stad saamgevloeid waren, om deze plegtigheid bij te wonen. Voords werd ten gemelden tijde alles weder naar het nieuwe Raadhuis overgebracht. Sedert voltooide men het dak, dat grootendeels met leijen gedekt werd

werd. (z) Eenige jaren later werd de kap van zwaar *Iersch* hout vernieuwd.

Het Stadhuis, (wiens Inwijding door den grooten VONDEL, (a) met een tref-
 felijk vaers is vereerd geworden, staat Het Stad-
 huis van
 buiten. genoegzaam in 't midden der stad, aan den Dam; met den voorgevel naar het Oosten gebouwd, en heeft boven den grond, drie verdiepingen. De onderste is twaalf voet en negen duim, de middelste en bovenste, ieder zesendertig voeten hoog. Het dak, dat vierkant is en niet spits toeloopt, heeft de hoogte van ruim vijfentwintig voeten. In 't midden van hetzelfde legt een vlak looden plat, het welk honderdtwintig voeten lang en ruim zesenvijftig voeten
 breed

(z) Wij zeggen *grootendeels* om dat een gedeelte van 't zelve in den jaare 1682 nog met roode pannen gedekt is geweest.

(a) Deze vermaarde Dichter wierd te *Keulen*, den zeventienden van Slachtaand des jaars 1587, geboren, doch heeft den meesten tijd zijns levens te *Amsterdam* doorgebracht, daar hij ook, op den Singel, tegen over de Warmoesgragt, den vijfdien van Sprokkelmaand des jaars 1679, in den hoogen ouderdom van tweeënnegentig jaren overleeden, en in de Nieuwe Kerk ter aarde besteld is geworden.

breed is. Voords is het gebouw, langs den voor- en agtergevel, tweehonderd tweeëntagtig voet en vier duim, en van het midden-uitstek van den voor- tot dat van den agtergevel, tweehonderd vijfendertig voet en vier duim diep. De hoogte van het geheele gebouw, de Toren 'er echter niet bij gerekend, is honderd zestien voet, terwijl de Toren, zoo verre dezelve boven het dak uitsteekt, met deszelfs kap en lantaarn, zesenzestig voeten hoog is. In den voor- en agtergevel zijn drie uitstekken, waarvan de middensten negentagtig voeten breed zijn, en ruim zeventien voeten vooruit springen. De zijgevels of wanden, die eveneens gebouwd zijn, hebben mede drie diergelijke uitstekken, waarvan de middensten slechts een weinig vooruit springen. De tusschenruimten in de voor- en agtergevel zijn even breed, te weten ruim vierenvijftig voet, doch die van de uitstekken der wanden, bestaan ieder maar uit ruim negentien voeten in de breedte. Het onderste van 't Stadhuis en dat men als deszelfs voetstuk kan rekenen, is rondom het gebouw, tot aan de eerste lijst,

agt-

agttien voet en ruim vijf duim hoog. Voords is het gebouw, onder den grond, tot omtrent zeven voeten boven 't heilwerk, van gebakken steen opgemetzeld. Eindelijk bestaat al het boven den grond staande buitenwerk, uit witten gehouwen *Bremer* en *Bentheimer* steen.

Het voetstuk van het gebouw word door tweeënzeventig, eenigzins langwerpige vensterramen, die van buiten met dikke, zoo koperen als ijzeren traliën, bezet zijn, verlicht. Drie vindt men in ieder der agt uiterste uitstekken der voor-, zijd- en agtergevels, vijf in ieder der vier tusfchenruimten van de voor- en agtergevels, en twee in ieder der vier tusfchenruimten van de zijdgevels. Agttien diergelijke ramen staan ook in 't midden-uitstek van den agtergevel, een ten noorden, een ten zuiden en zes aan 't westen, ter wederzijde van een eenvoudige langwerpige vierkanten ingang, die met twee deuren des nachts gesloten werd, en naar welken men, langs zes steenen trappen, opgaat. Het middenstuk van de voorgevel, heeft, in de plaats dezer lichten, negen ronde bogen, naar welken men met vier steen-

Verlichting.

Ingangen

24 BESCHRIJVING VAN

nen trappen opgaat, zeven dier bogen zijn in 't midden, (b) voords een noordwaards en een zuidwaards, doch welke twee laatsten met ijzeren traliën gesloten zijn. Aan elken midden-uitstek van de zijdgevels zijn zes lichtgevende ramen, in 't voetstuk. De buitenste lijst, die hetzelfde dekt, is aan de vier hoeken van het gebouw, en aan de twee hoeken van het midden-uitstek van den voorgevel van zes groote lantaarns voorzien. Aan 't midden-uitstek van den agtergevel, zijn mede, aan de twee hoeken, diergelijke lantaarns geplaatst, aan ieder hoek één, en op de kleine steenen, voor het gebouw, heeft men, nog onlangs drie sierlijke lantaarns, op ijzeren stangen, gezet, een naar de zijde van

(b) Of men bij de bouwing van 't Stadhuis, met de zeven *boogen* of *poortjes* heeft willen zinspelen op de zeven *Vereenigde Gewesten*, schijnt nergens te blijken, en is dus zeer onzeker, doch vaster gaat het dat verscheiden vreemdelingen dikwils met dezen naaren toegang en de duistere trap die naar de voortreffelijke Burgerzaal gaat, gespot hebben. Een deftiger opgang zoude ook de luister van dit heerlijk Gebouw juist niet verminderen hebben.

van de Nieuwe Kerk, een naar de zijde van de Kalverstraat, en een in 't midden. Langs de ramen van het midden-uitstek, en de twee tuschenruimten van 't voetstuk van den noorder voorgevel, door welken de gaanderij voor de gewezen Gijzeling (c) licht schept, vind men een ijzeren hek, van zware, lange en scherpe spiesen, het welk tot verzekering van deze plaats diende.

Langs de tweede verdieping van 't ^{Zuilen en Venster-}gebouw en boven de lijst van 't voet-ramen. stuk telt men vierennegentig zuilen, van de *Romeinsche* bouwörde, (d) die, de *Basimenten* en *Kapiteelen* 'er bij gerekend, zesendertig voet en vijf duimen hoog zijn. In ieder midden-uitstek van den voor- en agtergevel ziet men 'er, agt van voren, en twee van elke zijde, en in ieder buitenste uitstek van de voor- agter- en zijgevels, vier van voren en een naar elke binnenzijde. Eensge-

(c) De Gijzelaars zijn reeds, voor eenige weken, in 't Nieuwe Werkhuis, bij de Plantaadje, verplaatst geworden.

(d) Ook wel de *Cecomposeerde* geheten, om dat zij meestal uit de andere Bouwörden is zamengefeld.

gelijks staan in elke tusschenruimte van den voor- en agtergevel, vier zuilen, en in ieder uitspek van de zijgevels, zeven. Tusschen ieder paar zuilen zijn twee vensterramen boven elkanderen, wier breedte gelijk is aan die der eerste verdieping boven den grond, doch met dat onderscheid, dat het bovenste juist vierkant en het onderste tweemaal zoo hoog is als het bovenste. Daarenboven is in elke tusschenplaats van de zijgevels, een rond licht, in 't midden van vier even groote vierkante lichten, door middel van het welke de trappen en portalen, die toegang tot de derde verdieping geven, verlicht worden. Tusschen alle deze vensterramen vertoonen zich sierlijk uitgewerkte nederhangende Festonnen, terwijl de ronde vensters met eenen fraai gehouwen krans omhangen zijn. Boven de kroonlijst der meergenoemde zuilen, staat, langs de derde verdieping van het gebouw, een gelijk getal van *Corintische* zuilen, en men vind 'er ook een gelijk getal van vensters en festonnen in denzelfden rang, grootte en gedaante, als de anderen, zoo dat de lichten, zoo wel als de zuilen en

fie-

fieraden der derde verdieping, regt boven die der tweede geplaatst zijn. In elke tusschenruimte der zijgevels, even onder de kroonlijsten der tweede en derde verdieping, zijn nog zes lange, doch even breede lichten, drie onder en drie boven, die tot meer verlichting der trappen dienen, in alles vierentwintig in getal.

Op de kroonlijst der tweede rei zuilen rust het dak, en op ieder der vier hoeken van hetzelfde staat een vergulden keizerlijke kroon, ^(e) die door vier vergulden Arenden, die staart tegen staart gekeerd, en op een wit steenen voetstuk staan, gedragen word. Voords steken uit het dak, welk zesendertig dakvensters heeft, agttien witte steenen schoorsteenen, welken eveneens gebouwd, en aan alle zijden met festonnen versierd zijn. Onder ieder der vier binnenwaardsche hoeken van de zijdaken, is een groote waterbak gemetseld, die altijd rijkelijk van water voorzien is, om 'er zich bij ongeluk

Arenden
en kroonen
op
het dak.

Schoor-
steenen.

Water-
bakken.

(e) Ter gedachtenis van het schenken der Keizerlijke Kroon op Stads Wapen, door den Roomsch Koning *Maximiliaan*, in den jare 1488.

28 BESCHRIJVING VAN

luk van brand, van te kunnen bedienen. Daarenboven heeft men ook, boven de Krijgsraadskamer, twee brandspuiten, en in ieder van de vier waterbakken legt eene buis, die onder het dak uitkomt, en aan welke, indien 'er brand ontstaat, de slangen der brandspuiten geschroefd kunnen worden. De zolder onder het dak heeft een steenen vloer, en loopt langs de drie zijden der twee open binnenplaatsen, oostwaards, tot tegen het voetstuk van den Toren, en westwaards tot aan het houten gewelf van de Krijgsraadskamer, van welk genoemde gewelf, zij, met een houten beschoot, afgelloten is.

De voor- en agtergevel van dit heerlijk gebouw, pronkt met eene grootfche en sierlijke *Frontespies* of kap, die tweentagtig voeten breed, en in 't midden agttien voeten hoog is. De voorgevel doet zich, even als ook de agtergevel, zeer fraai op, en beiden zijn versierd met een aanzienlijk getal marmeren beelden, die meer dan levensgrootte, door *Artus Quellinus*, (f) op eene kunstige

wij-

Frontespies of kap van den voorgevel.

(f) QUELLINUS was een *Antwerpenaar* van

wijze zijn uitgehouwen. In den voor-
gevel word *Amsterdam*, als eene state-
lijke maagd verbeeld, met de keizerlijke
kroon op het hoofd, en houdende stads
wapenschild op de regterknie. Zij
zit op een pragtigen zetel, die door twee
Leeuwen bewaard word, en heeft een
olijftak in de regterhand. Aan dezelfde
zijde vertoon zich *Neptunus* op zijne
scheipkoets en met den drietand gewa-
pend. (g) Vier zeenimfen reiken de
maagd,

van geboorte, en een Broederszoon van *Erasmus
Quellinus*, een vermaard Kunstschilder. *Vondel*
noemt *ARTUS* het licht der Beeldhouwerij en
den Nederlandschen *Fidias*, en laat zich dus op
's mans beeldtenis, door de *helt Stokkade* ge-
schilderd, horen:

Stokkade maalde aldus de helft van 't zichtbre deel
Van ARTUS FIDIAS. Waarom hem niet geheel,
Of teffens lijf en ziel, zijn kunst met al haar vonken?
Zóó heeft QUELLIN zich zelf in marmor uitgeklonken.

(g) *Neptunus* wierd bij de oude Heidenen voor
den Koning der zee en Vader der stromen en
bronnen gehouden, en gezegt een Zoon van *Saturnus*
en *Ops* te zijn. De *Romeinen* vereerden hem
met Schouw- en Ridder spelen, en hadden ook
Tempels en *Altaren* voor hem opgericht.

maagd, van wederzijden, bloemkransen toe, terwijl twee anderen haar aard- en boomvruchten in den schoot werpen. Voor den gevel dobberen twee Tritons en andere Stroomgoden en Godinnen: Drie metalen beelden, die ieder twaalf voeten hoog zijn, staan op de lijst der *Frontespies*. De *Vrede* in 't midden, met den palmtak in de regter- en de slangenstaf van *Mercurius* in de linkerhand, en aan de beide kanten de *Voorzigtigheid* en de *Regtvaardigheid*.

Frontespies of kap van den agtergevel.

In de *Frontespies* van den agtergevel vertoont zich de Koophandel der Stad, in de gedaante eener aanzienlijke Vrouw, met den gevleugelden hoed van *Mercurius* op het hoofd. Zij is omringd van allerhande Stuurmans Gereedschap, en men ziet de mast, het roer en de aangeslagen zeilen, van het Koggeschip, uit het zegel der Stad, agter haar. Voor haar zitten het *Ij* en de *Amstel*, in de gedaante van twee aloude Stroomgoden, terwijl de bewoners der vier delen van de Wereld, haar, zoo van de eene als de andere zijde, de vruchten van ieder Gewest aanbieden. Op de

de lijst staan, even als op die van den voorgevel, mede drie even groote metalen beelden. *Atlas* die de Hemelkloot op zijne schouders torst in 't midden, en de beelden der *Matigheid* en der *Waakzaamheid*, ter wederzijden.

De Toren van het Gebouw, rijst ^{Stadhuis} midden uit den voorgevel, en rust op ^{Toren.} een voetstuk, dat maar weinig over het dak uitsteekt, en ruim negenendertig voeten breed en diep is. De Toren die rond is, en tot aan den kap toe, door agt halve *Corintische* zuilen ondersteund word, is eenenveertig voet en drie duim hoog. Op de kop, die zeventien voeten hoog is, rust een lantaarn van ruim agt voet, en die van een windwijzer voorzien is, het bovengemelde Koggeschip, uit het zegel der Stad, verbeeldende. In de Toren hangt een kunstig Klokkenspel, benevens de gewoonlijke Slagklokken. De Ton van 't speelwerk weegt vierduizend vierhonderd en vierenzeventig ponden, en heeft verre over de zevenduizend gaatjes tot het stellen der noten. Voords telt men in dezelve zevenendertig Speelklokken, van welken 'er vijf-

vijfendertig, door middel van de trommel werken. (*h*)

Overgang tot de Beschrijving van het Stadhuis van blanen.

Het Stadhuis tot dus verre van buiten, zoo naauwkeurig als mogelijk was, beschreven hebbende, gaan wij nu over om hetzelve, met dezelfde uitvoerigheid, van binnen te beschrijven, en beginnen met den grond der onderste verdieping, waar men eenige ruime overwelfde kelders en vertrekken heeft, die tot onderscheiden gebruik dienen. Voor eerst vind men in den noordelijken vleugel, diepe overwelfde Gevangenkelders, alwaar de misdadigers opgesloten worden, en naar welken men, uit de woning van den Cipier, met vijftien steenen trappen, nederwaards gaat. Deze kelders scheppen licht van de noordelijke open plaats. Drie dubbele hokken, in vijf gevangenplaatsen verdeeld, zijn oostwaards. De gang voor ieder dubbel hok is met een zwaare deur afgesloten, waardoor de misdadigers, die in dezelve opgesloten zijn, de gelegenheid benomen word,

(*h*) *Michiel Servaas Nouts*, een *Delvenaar* van geboorte, is de eerste Klokker en Tonnist van het nieuwgebouwde Stadhuis geweest.

word, om met elkander te kunnen spreken. Diergelijke deuren zijn 'er ook noordwaards, alwaar men twee paar enkele hokken vind. Alle deze hokken zijn ook nog daarenboven met bijzondere deuren afgesloten, en ieder hok is met eene kribbe en heimelijk gemak voorzien. Aan dezelfde zijde is ook nog een Wijnkelder, een Bierkelder, een Stookkelder, een Turfhok en twee provisiekers, welke laatste ten gebruike van den Cipier zijn. In den zuidelijken vleugel van het gebouw, zijn twee zeer groote overwelfde Kelders, met eenen zwaren muur van elkander afgescheiden. De eerste, die haren ingang beöosten de zuidwester opgangen naar de tweede verdieping heeft, dient tot berging van allerhande gereedschappen, ten gebruike van den Esfajeur van de Wisfelbank, en loopt tot voor onder zijne kamer. De andere strekt tot eene bewaarplaats van den Schat der Wisfelbank, en legt onder de kamer van den Ontfanger der even-gemelde Bank. Deze kelder heeft voords eenen zorgvuldig afgesloten toegang, van welken Comissarissen

der Wisfelbank de sleutels in bewaring hebben.

Gaanderij voor de vier-schaar. Boven deze Kelders, op de onderste verdieping, is eene lange Gaanderij, die tien voeten diep is, en zich langs de geheele breedte van het midden-uitstek des Voorgevels uitstrekt. Ter wederzijden dezer gaanderij, geraakt men door twee bogen, die door zware houten deuren gesloten kunnen worden; verder binnenwaards, buiten deze gaanderij, ziet men in de prachtige Vierschaar, naar welken de bogen, aan de zuidzijde, den naasten toegang geven.

De Vierschaar van buiten.

De VIERSCHAAR die dertig voeten breed, negentien diep en vierenvijftig voeten hoog is, word zuidwaards met twee zware koperen deuren gesloten, die elf voet hoog, samen zes voet breed en naar boven doorlugtig en met kunstig gewerkte tralien voorzien zijn. Op die der oosterdeur legt een geesfel, over welke twee bliksemchigten, in 't midden met arendsvleugelen gedekt, kruisfelings geplaatst zijn. Op de tralien van de westerdeur leggen een regt en een gevlandzwaard, mede kruisgewijze over elkanderen vastgeslikt. Ieder deur heeft

heeft daar benevens ook drie gebogen boomtakken, tusschen welken het zegel in de wester, en het wapen der stad in de oosterdeur, zijn vastgemaakt. In 't midden, daar de deuren elkanderen raken, ziet men een stam van een boom, met een slang omslingerd, zinspelende op de eerste zonde onzer stamvader en moeder. Beneden, daar deze deuren niet doorlugtig zijn, ziet men eenige doodshoofden en kruislings leggende schenkels, en men leest op de eene en de andere deur het bekende vaers van VIRGILIUS.

DISCITE JUSTITIAM MONITI, ET NON TEMNERE DIVOS.

Dat is,

volgens de vertaling van VONDEL:

LEERT REGTVAARDIGHEID BETRACHTEN,
EN GEEN GODHEËN TE VERAGTEN. (1)

Be-

(1) Deze woorden riepen *Theseus* en *Flegius*, wanneer zij op eene gloeiende steenrots vastgeklonken zaten, de moedwillige *Thesfaliërs*, die enkel van roof en buit leefden, toe, om hen te vermanen zich aan hun voorbeeld te spiegelen.

Behalven deze deuren heeft men nog drie openingen, aan de westzijde van de voorgemelde gaanderij, die agt en een halve voet hoog, zes voet breed, en mede met getakte koperen traliën bezet zijn. Om ieder der drie middenste traliën zijn twee slangen geslingerd, met *Mercurius* gevleugelden hoed boven elk paar. Onder aan de lijst der drie koperen traliën, vind men zes ronde gaten, om in tijd van nood daar snaphanen of diergelijk schietgeweer te leggen, ten einde den Dam te kunnen bestrijken en het Stadhuis tegen overweldiging te beschermen. Eindelijk zijn ter wederzijden van den ingang der Vierschaar, twee, en recht daar tegenover, nog twee kleine boogswijze openingen, insgelijks met getakte traliën bezet.

Van binnen is de Vierschaar grootendeels van wit marmer gebouwd. Vlak in 't westen is de marmere Regtbank, tot welke men langs drie diergelijke trappen opgaat, en op welke bank de Schout en de negen Schepenen gezeten zijn, wanneer aan de ter dood veroordeel-

Dezelve
van bin-
nen.

deel-

deelden het doodvonnis voorgelezen word. Ten noorden, oosten en zuiden, ziet men twee reijen gestreepte of uitgeholde zuilen, ieder van een of twee paar boven elkanderen. In de vier hoeken staan halve zuilen, de onderste van de *Jonische* en de bovenste van de *Corintische* orde. Ten westen heeft men ook eene diergelijke rei *Corintische* zuilen. Beneden ziet men echter, in de plaats van de *Jonische* zuilen der overzijde, twee paar naakte vrouwenbeelden, die drie vakken van een scheiden, en regt boven den zetel der Regteren komen. Deze beelden stellen de veroordeelde misdadigen voor. De twee buitensten bedekken, als uit schaamte, hare aangezichten met de handen, doch de handen der twee anderen zijn op den rug vastgebonden. De drie vakken zijn allerkeurigst door den bovengemelden *Quellinus* bewerkt en in marmer uitgehouwen, en stellen drie aloude geschiedenissen voor, die op het Rechterämp betrekking hebben. In het midden ziet men Koning *Salomo*, het duistere gefchil tusfchen de twee vrouwen, over

het levende kind beflifchen. (k) JAN
vos heeft 'er het volgende vaers op
gemaakt: (l)

*De wijste Koning scheidt het duistere kraakeelen,
Om 't moeders hart te zien, beveelt het kind te declen
Door 't snijdend scherpe zwaard, fluks is de zaak
gedaan,
Daar Gods geest 't recht beschijnt, daar kan 't noot
kwalijk gaan.*

In het noordelijke vak doet de Ro-
meinsche Burgemeester Brutus zijne twee
zoonen onthalzen, (m) waarop de vol-
gende regels van vos slaan:

*De strenge Brutus, slip op heilge, vaste wetten,
Zag liever hoofdeloos zijn zoons, dan 't land besmetten.*
De

(k) Deze Geschiedenis word omstandig in den
Bijbel beschreven 1 Kon. 3. v. 16 tot 28.

(l) Deze zinrijke dichter, een *Amsterdammer*
van geboorte, was slechts Glazemaker en Schil-
der, en overleed in zijn Geboortestad, in 't
begin van Zomermaand des jaars 1667. Hij
heeft ook een groot gedeelte der glazen van het
nieuwe Stadhuis gemaakt.

(m) *Junius Brutus* oeffende deze strenge straf
om dat zijne Zoonen met den verdreven koning
Tarquinius tegen de vrijheid van Rome zaamge-
spannen hadden, en wierden dus als verraders
van hun Vaderland gestraft.

*De Burgemeester zelfs spreekt vonnis 'k wil dees daad.
Hij lijdt met schand' de dood, die stad en land verraad.*

En in het zuidelijke vak laat *Zaleukus*, Koning van *Locris*, zich een oog uitsteken, om één der oogen van zijnen misdadigen zoon te behouden. (n) Op welk geval de meergenoemde v o s deze toepassing gemaakt heeft:

*Ziet hier een vaders hart, die, om zijn zoon te sparen,
Zich zelven niet en spaart; zoo kon hij 't recht bewaren.
Zoo lijden twee de schuld, om 't gruwlijk overspel.
De ziel, die vrij wil zijn, houd 't lichaam uit dees hel.*

Tusschen de twee paar genoemde vrouwenbeelden, ziet men twee smaller vakken, die sierlijk met lofwerk doorwrogt

(n) *Zaleukus*, een wet uitgegeven hebbende dat een overspeler die op de daad betrapt werd, met het verlies van beide zijne oogen gestraft zoude worden, was zijn eigen zoon de eerste die deze straf verdiende. De Inwoners van *Locris*, poogden, uit agting voor des vaders verdiensten, hem van deze straf te bevrijden, doch de rechtvaardige vorst zulks niet willende gedogen, en echter mededogen met zijn zoon hebbende, besloot hierop, om het regt zijn gang te doen gaan, dat men hem en zijn zoon ieder één oog uit zoude steken, waardoor het vonnis in volle kracht bleef.

wrogt zijn. In het noordelijke is het Stads Wapen, en in 't zuidelijke het Koggeschip uit het zegel der stad afgebeeld. In 't oosten, tegenover de gemelde vakken, staan, tusfchen de *Jonifche* zuilen, mede in diergelijke vakken, de beelden der Gerechtigheid en Voorzigtigheid, doch kleiner dan levensgrootte. Boven deze vier vakken zijn ook nog agt langwerpige smalle vakken, waarin de Wapens van agt, zoo regeerende als oud-Burgemeesteren, die in 't jaar 1658, wanneer deze Vierfchaar voltooid werd, in 't leven waren, zijn te zien, zijnde 'er juist in dat jaar, vier van de twaalf overleden. Voords ziet men in 't verhemelte, boven den zetel der Regteren, een kruiswijze geplaatst zwaard en palmtak, gedeckt door het alziend oog in een bestraalden kring, boven de Regspleging van *Salomo*, twee bondelbijlen boven de Regtsöeffeningen van *Brutus* en *Zaleukus*, en twee verschrikkelijke Meduzaashoofden, boven de smalle vakken uitgehouden. Het marmeren gestoelte van den Secretaris, die de doodvonnissen lezen moet, is in 't midden der Vierfchaar, regt over den ingang. Op dit

ge.

gestoelte is van voren, de *Stilzwijgendheid* afgebeeld door eene vrouw die den vinger op den mond legt, en een doodshoofd, benevens een vliegende Gans, met een steen in den bek, bij zich heeft. In den rug van het voorgenoemde gestoelte, zijn schreiende kinderen, met een doodshoofd, insgelijks in marmer afgebeeld, ter wederzijden van hetzelfde zijn twee slangen, die elk een appel in den bek hebben, kunstig uitgehouwen. Twee diergelijke slangen, om een boom geslingerd, staan ook recht over dit gestoelte, in 't zuiden, ter wederzijde van den ingang, en de *Jonische* Colommen, mede in marmer uitgehouwen. In 't vak, recht boven den zetel van den Secretaris en tusschen de *Corintische* zuilen in 't noorden, staat de maagd van *Amsterdam*, op een langwerpig vierkant zwart voetstuk, in de rechter arm heeft zij den slangenstaf van *Mercurius*, en met beide handen, houdt zij stads Wapenschild voor de linkerborst. Op haar hoofd heeft zij de keizerlijke kroon, en aan hare voeten twee leggende Leeuwen. De Wapens der vier Burgemeesteren, onder welke Rege-

C 5

ring,

ring, de eerste steen van het Stadhuis
gelegd is, hangen aan vier sierlijke fes-
tonnen, ter wederzijde der maagd, en
op het zwarte voetsluk leest men, met
gouden letteren:

IV. Cal. Nov. CIO. IO. C. XLVIII.

QUO COMPOSITUM EST BELLUM
QUOD FOEDERATI INF. GERMAN
POPULI CUM TRIBUS PHILIPPIS
POTENTISSIMUS HISPANIARUM
REGIBUS TERRA MARIQUE PER
OMNIS FERA ORBIS ORAS ULTRA
OCTOGINTA ANNOS FORTITER
CESSERUNT ASSERTA PATRIAE
LIBERTATE ET RELIGIONE
AUSPICIIS COSS.
PACIFICATORUM OPTIMORUM
GERBR. PANCRAS, JAC. DE GRAEF,
SIJB. VALCKENIER, PET. SCHAEF,
CONSULUM FILII ET AGNATI
FACTO PRIMO FUNDAMENTA
LAPIDE HANC CURIAM
FUNDARUNT.

dat is,

*Den negenentwintigsten van Wijnmaand (o) des
jaars eenduizend zeshonderd agtënveertig,
waar-*

(o) Bijzonder is het dat men hier den negen-
entwintigsten leest, daar anders, volgens het
schrij-

waar in de oorlog dien de Vereenigde Nederlandfche Volken met drie Filippen, de magtigfte Koningen van Spanje, te lande en ter zee, fchier door alle de deelen der waereld, meer dan tagtig jaren lang, dapperlijk gevoerd hadden, geëindigd, en de Vaderlandfche Vrijheid en Godsdienst bevestigd werden; hebben, onder de begunftiging van Burgemeesteren, de beste Vredemakers, Gerbrand Pancras, Jacob de Graef, Sijbrand Valckenier en Pieter Schaep, der Burgemeesteren Zoonen en Neeyen door het leggen van den eerften grondsteen, dit Raadhuis gefigt.

Ter wederzijde van het genoemde voetftuk, ziet men twee Stroomgoden, verbeeldende het IJ en de Amftel, leggen. Het eerstgemelde, welk ten westen legt, heeft een ftevenkroon op het hoofd, een roer in de linkerhand, het *Amfterdamsche* Koggefchip met aangeflagen zeilen, agter zich, en een zeegedrogt voor de voeten, en ftort een vischrijken ftroom uit het watervat, waarop hij leunende verbeeld is. De Amftel, die zich ten oosten vertoont, zit rondom

in

fchrijven van WAGENAAR, het leggen van den eerften steen van het Stadhuis, overal, op den agtentwintigften van wijnaand gefield wordt.

in biezen, lis en andere stroom- en flookgroente. Zij heeft een kroon van waterloof op het hoofd, eene kruik op den schoot, terwijl een Otter beide de poten om zijn linkerbeen geslagen heeft. In 't zuiden der Vierschaar heeft men ook nog een vak, dat met twee houten deuren, die in Burgemeesters kamer open gaan, gesloten is. In deze opening plaatsten zich Burgemeesteren, wanneer de Vierschaar gespannen wordt. Aan de west- en oostzijde der Vierschaar, zijn ook nog boven, tusschen de *Corintische* zuilen, drie langwerpige openingen, die doorgaans, inzonderheid aan de westzijde, open gehouden worden, (schoon zij voortijds met glasramen plagten gesloten te zijn) om meer licht op den grooten opgang; agter de Vierschaar te krijgen, het welk ook de rede is dat men het gewelf der Vierschaar niet beschilderd heeft. Het gewelf boven den gemelden opgang was eertijds beschilderd met een vlugt vogelen en twee kindertjes met een wimpel in de handen, waarop men deze woorden las:

AUDI ET ALTERAM PARTEM.

dat

dat is,

HOORT EN WEDERHOORT.

doch dit alles is al voor eenigè jaren overgewit geworden.

Aan beide zijden van de Vierschaar ^{Vertrek-} vindt men een ruim portaal, uit het ^{ken der} welke men langs eenen opgang van ze- ^{eerste} ventien en zeven steenen trappen, van ^{verdie-} de eene en de andere zijde, naar de ^{ping van} tweede verdieping gaat. De ^{Stad-} *kamer der* ^{huis.} *stads roedendragende Boden* is tegen over den noordelijken opgang, en tegen over den zuidelijken, vindt men slegts eene looze deur. Voords komt men in eene gaanderij, die ten zuiden, rondom eene groote langwerpige vierkante open plaats loopt. De voornaamste vertrekken der eerste verdieping hebben aldaar hunnen ingang. Eerst ontmoet men twee *Vertrekken der Boekhouders van de Wisselbank*, daarna drie *kamers der Commissarissen van dezelfde Bank*, allen oostwaards gelegen. In den zuidoostelijken hoek zijn twee gemaklijke steenen opgangen, naast elkanderen, waarmede men naar de tweede verdieping gaat, en die des namiddags, beneden met

met twee deuren, en boven met een ijzeren hek, gesloten worden. Hierop volgen, in 't zuiden, het vertrek van den *Ontfanger* en dat van den *Esfaijeur van de Wisfelbank*, waarop men wederom, in den zuidwestelijken hoek, een dubbelen opgang naar de tweede verdieping heeft, die eveneens, als de voorgemelden, des middags gesloten wordt gehouden. In 't westen der gaanderij, ontmoet men de vertrekken der *Concherge* of kastelein van het Stadhuis, die te gelijk het hoofd der roedendragende boden is. Twee groote poorten, ten noorden de gaanderij, geven toegang tot de open plaats. In de gaanderij, die regt agter den grooten dubbelen opgang naar de tweede verdieping legt, zijn vier openingen, die naar buiten met glasramen, en naar binnen met ijzeren tralien, bezet zijn, en slegts een weinig licht, van eene meer betimmerde open plaats, dan de voorgemelden, ontfangen. In deze gaanderij heeft men vooreerst de *kamer der Burgerwagt*, daarna een vertrek dat door den *Ontfanger van de Wisfelbank*, tot berging van ongemunt zilver als an-

anderszins, gebruikt wordt (p), bij ieder van welke twee kamers, nog een bijzonder vertrek is (q); ook vindt men ter wederzijden nog twee vertrekken, die tot berging van turf en hout, of andere noodwendigheden dienen. In den noordöostelijken hoek dezer gaanderij, is mede eenen opgang naar de tweede verdieping, die met een ijzer hek afgesloten is, en slegts bij bijzondere gelegenheden geopend wordt. De *Woordschrijver* heeft bij dezen opgang eene kleine kamer, daar hij 't *Wagtwoord* schrijft, verzegeld en aan de provoosten en kapiteinen, die de wagt hebben, rond brengt.

In de agtergevel van het Stadhuis heeft men weder een aanzienlijk portaal, waarvan 't gewelf op zes zwaare vierkante steenen pielaren rust. Dit portaal is tweeëndertig voeten breed, en tweeënveertig voeten diep. In 't zuiden van hetzelve, heeft men eerst den

Groot
portaal
en ver-
trekken
in 't zelve

(p) Te voren werd dit vertrek gebruikt, om 'er de *Stads accijs van 't Beestiaal* te ontfangen.

(q) Hier is de stads *Tekenschool*, opgericht in den jare 1766, eenige jaren gehouden geworden.

48 BESCHRIJVING VAN

den ingang naar het grootē vertrek der *Concherge*, welk met een gang, van de lichten aan de straat, afgescheiden is, en daarna den ingang naar een kleiner vertrek van de gemelde *Concherge*, en verders een doorgang naar de gaanderij, rondom de zuider open plaats en naar het voorste gedeelte van het Gebouw. In 't oosten van dit portaal, gaat men door een ruime poort, in een vertrek dat door de Ruitewagt, die de bewa- ring van het Stadhuis aanbevolen is, gebruikt wordt (*r*). Ten noorden van dit portaal, is den ingang naar de wo- ning van den *Cipier*, waar men eerst in een voorhuis, vervolgens in een portaal, en uit hetzelfde in de *Verhoor- kamer* komt. In dit vertrek worden de beschuldigten, op aanklagte van den Hoofdofficier, door Schepenen, ge- hoord, en plagten hier ook, eer de pijnbank afgeschaft was, gepijnigd te werden, waarom men ook in 't ver- wulst, dat in twee vakken verdeeld is,

fak-

(*r*) Dit vertrek was voorheen tot een Wapen- kamer geschikt geweest.

fakkels, roeden, nijptangen en ander foltertuig, kunstig uitgehouwen is. Twee toegangen zijn 'er, uit de Boeijen, tot dit vertrek; een waar langs de gevangenen derwaards gebragt worden, als dezelve tot halsstraffen gevorderd, of, zoo als men het gemeenlijk noemt, *Capitaal* voorgesteld worden, en een waar langs men die geenen brengt, die slegts blootelijk worden verhoord. Naast de bovengemelde verhoorkamer is een Slaapvertrek, waarop eene groote zaal volgt, en eindelijk nog een tweede vertrek, allen ten gebuike van den *Cipier*. Agter deze vertrekken loopt ten oosten een brede en lange gang, die met een deur aan 't groote portaal uitkomt en waarmede men naar de boeijen en gijzeling gaat. In dezen gang heeft men ten westen twee vertrekken, waarin de misdadigers gebragt worden, wanneer zij verhoord, op de pijnbank gebragt of *Capitaal* voorgesteld zullen worden. In een andere gang, die oostwaards, langs de zuidzijde der noorder binnenplaats loopt, zijn drie afgesloten gevangenplaatsen, die elk uit twee hokken bestaan. En

D

even

even drie zulke gevangenplaatsen vindt men ook in den gang, langs de noordzijde der gemelde binnenplaats, die tot een *Schouts Gijzeling* dienen. De *Civiele Gijzeling*, die regt agter deze is, bestaat uit vijf ruime gevangenplaatsen, van welke het oostelijkste gedeelte voor vrouwen geschikt is, en die allen van de vereischte kribben en heimelijke gemakken voorzien zijn. Voor deze gevangenisfen loopt een gang, die zijn licht ontfangt van tuschen het Stadhuis en de Nieuwe Kerk. Voords vindt men, in den eerstgemelden breedten en langen gang, oostwaards een ruimen afgang, naar de noorder binnenplaats, alwaar dezulken, die ter dood verwezen zijn, 's daags voor de uitvoering van het vonnis, de dood aangezegd word. (t) De gemelde plaats is, zoo wel noord- als zuidwaards, met hooge houten beschotten betimmerd, op dat men de misdadigen uit de gaanderij niet zoude kunnen bekijken of toeroepen. In alle deze beschrevene gaanderijen en portalen der

on-

(t) Deze Plegtigheid word doorgaans *het staan onder den blaauwen hemel* geheten.

onderste verdieping, zijn, op bekwame afstanden, lantaarnen geplaatst om dezelve bij den avond behoorlijk te kunnen verlichten.

Thands komen wij, langs den grooten trap, agter de Vierfchaar, naar de tweede verdieping, en op de Burgerzaal, die een meesterstuk van geregelde bouwkunde is. In de voornaamste ingang van voren zijn twee geweldig zware doorlugtige deuren van koper, waar in twee boomstammen, door bladen gedekt, twee zonnebloemen en twee zware palmtakken afgebeeld zijn. Aan elke zijde van dien ingang, ziet men een boogswijze open vak, het welk ook met dikke koperen getakte traliën gefloten is, over welken twee ankers kruiswijze leggen, en in 't midden twee slangen gezien worden. Boven deze open vakken heeft men twee langwerpige vierkanten, en in ieder van dezelve zijn twee kruiswijze liggende palmtakken afgebeeld, die een stevenkroon ondersteunen, over welken, een slang, van koper gegoten, in de rondte gelegen is.

Ingang
der twee-
de ver-
dieping.

52 BESCHRIJVING VAN

Beschrijving der sieraden van den-
zelfen.

Binnenwaards is dezen ingang, aan beide de zijden, met half doorgezaagde witte en bonte marmeren zuilen bezet, die, bij drommen, tegen elkanderen staan, en wier hoogte, hare *Capiteelen* en lijst 'er bij gerekend, omtrent zestien voeten hoog zijn. Boven de lijst dezer zuilen vertoont zich, op een voetstuk van anderhalve voet hoog, de Stad *Amsterdam*, in de gedaante van eene zedige maagd, gezeten op eenen lagen zetel van witten Avendelsteen uitgehouwen, hebbende in de rechterhand een' olijftak en in de linker verscheiden vredepalmen. Zij heeft Stads Wapen op haar borst en twee leggende Leeuwen voor hare voeten. Een Adelaar zet haar de keizerlijke kroon op het hoofd, terwijl de *Sterkte* en *Wijsheid*, benevens vier Wigtjes, met hoorns van overvloed voorzien, hare zijden bekleeden. Hoog boven deze beeldtenis, staat een groote lopende uurwijzer, en in de *Fries* van dezen ingang ziet men de Vier Getijden des Jaars, kenbaar aan de vruchten die zij bij zich hebben, met een zandloper in 't midden, fraai in wit marmer uitgehouwen.

Een

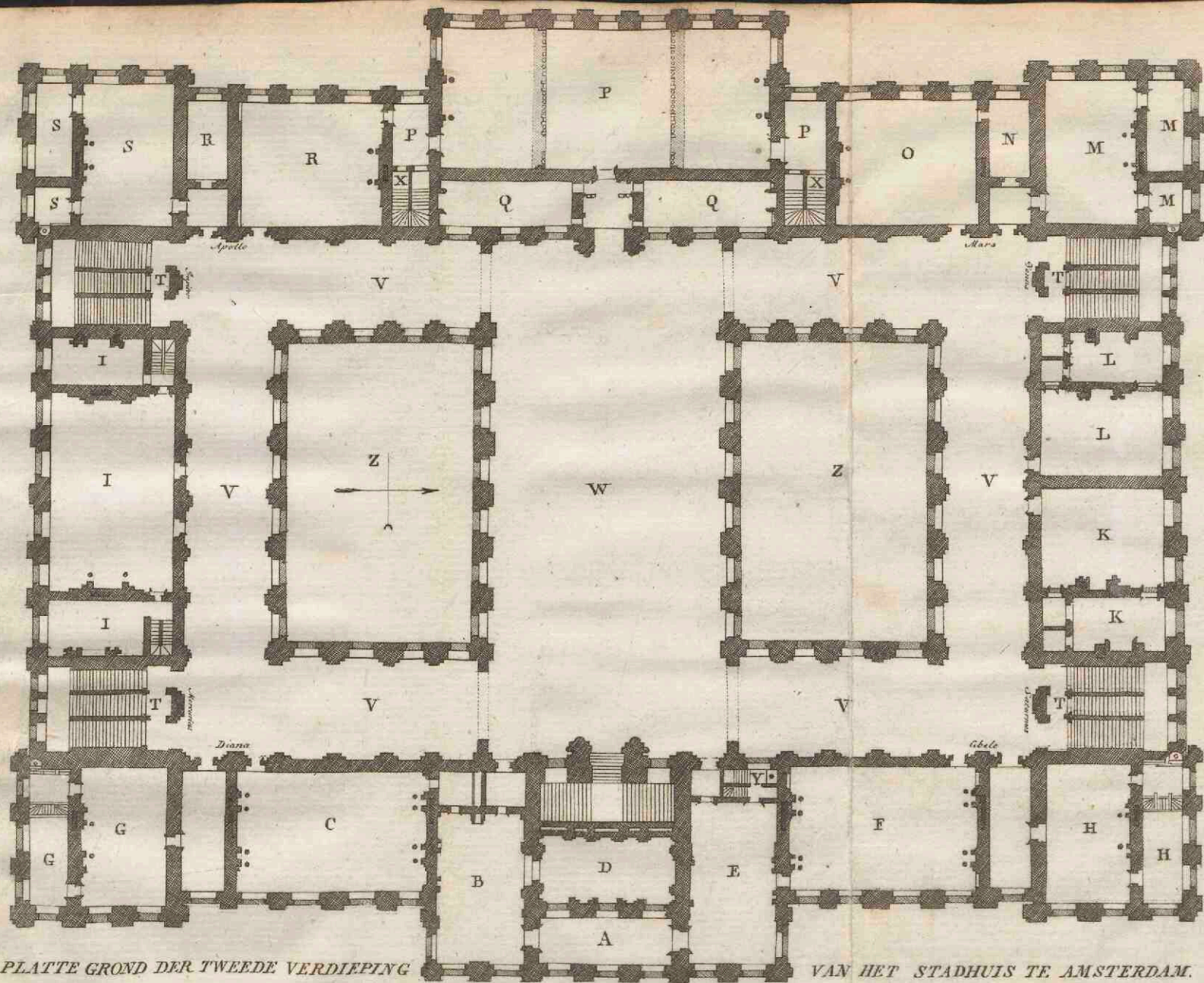
Een diergelijke schoone ingang, te- ^{Ingang}
 genover de laatstbeschrevene, heeft ^{naar 't}
 men ook ten einde der groote zaal, ^{portaal}
 naar het portaal van Schepenskamer, ^{van Sche-}
 die ook, ter wederzijde, met even zulke ^{penska-}
 tegen elkanderen staande halve *Corinti-*
sche zuilen bezet is. Op de lijst dezer
 zuilen, heeft men ook een voetstuk van
 anderhalve voet hoog, op welke het
 beeld der *Gerechtigheid* rust, dat eens-
 gelijks uit witten Avendelsteen gehou-
 wen is. Zij heeft het zwaard in de reg-
 ter, de schaal in de linkerhand, en een
 zon agter haar. De *onwetendheid* en *twist*
 worden door haar vertreden. Het beeld
 des *doods*, met een uitgelopen uurglas bij
 zich, is aan hare regterzijde, en aan
 hare linkerhand vertoont zich het beeld
 der *tugtiging*, dat de *Romeinsche* bun-
 delbijl in den regterarm houd, en een'
 houten stelt, van welke twee zware
 boeijens nederwaards hangen, op den
 schoot heeft. Boven de dood ziet men
 twee gevleugelde Wichtjes, het eene
 met een blixem in de handen, en het
 andere met geesfelroeden op de schou-
 der, en boven de tugtiging vliegen twee
 Harpijen. Tegen het gewelf, boven het

beeld der Gerechtigheid, is de opstanding ten jongsten dage, in beelden, die tweemaal zoo groot als het leven zijn, door *Adriaan Bakker*, geschilderd. (u)

Beschrijving der groote Burgerzaal en Gaanderijen.

De burgerzaal heeft eene langte van honderd-twintig, eene breedte van ruim zesenvijftig en eene hoogte van agtennegentig voeten. Ter wederzijden dezer zaal lopen twee breede gaanderijen, noord- en zuidwaards langs de bovengemelde plaatzen, en worden door twee reijen vensterramen, boven elkan- deren, verlicht, doch de onderste rei, die op de noordelijke openplaats uit- ziet, word door houten luiken, van binnen gesloten, tot op de helft dier ramen. Voords word de zaal zelve, door drie reijen vensters, boven elkan- deren, verlicht, hoewel de helft der onderste rei, aan de noordzijde, mede gesloten word gehouden. In de gemel- de gaanderijen vindt men de ingangen
naar

(u) Deze bekwame kunstschilder is te *Am- sterdam*, in 't jaar 1662, overleden. Hij schil- derde historiestukken en portretten, en is om zijne kunstig getekende naakten zeer beroemd geworden.

Schaal van 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Voeten.

A. De Puije.	G. Thesaurie Ordinaris en vertrekken.	N. Schout's kamer.	T. Gemeene Trappen.
B. Burgemeesters kamer.	H. Weeskamer en vertrekken.	O. Schepenen Extraordinaris.	V. Galleryen.
C. Derzelver vertrek.	I. Secretary en vertrekken.	P. Schepenen Ordinaris.	W. Grootte Zaal.
D. De Regtbank.	K. Asfirantie kamer en vertrekken.	Q. Vertrekken der Advocaten en Procur.	X. Trap naar de Krygsraads kamer.
E. Justitie kamer.	L. Dosolate Boedelkamer en vertrekken.	R. Commissarisfen van kleine zaken.	Y. Trap naar de Toren.
F. Raads kamer.	M. Rekenkamer en vertrekken.	S. Thesaurie Extraordinaris.	Z. Opene plaatzen.

naar alle de vertrekken van de tweede en de opgangen naar de derde verdieping, welke vertrekken allen boven de gaanderijen, en de kamers der tweede verdieping komen, zijnde boven de eigenlijke zaal niets dan het groote en brede plat van het Gebouw. De beide gaanderijen zijn zesendertig voeten hoog, en van dezelfde hoogte zijn ook Burgemeesters vertrek, de Raadkamer, een gedeelte van Schepens kamer en de groote Secretarij. De andere kamers zijn, door een tusschenzoldering, in twee even hooge verdiepingen, ieder van agttien voeten, onderscheiden.

De zaal en gaandereijen, zijn, zoo^o Sieraden
wel als derzelver zuilen, beelden en van de-
sieraden, meestal van wit marmer ge- zelve.
bouwd, en zijn beide ter wederzijde,
met gestreepte *Corintische* zuilen bezet,
tusschen welken de vensterramen gesteld
zijn. Langs de zaal vindt men twee
reijen zulke zuilen boven elkanderen,
zeven op een rei, doch maar een rei
in de gaandereijen, om dat dezelve
veel lager van verdieping zijn. Men
ziet hier dus tweeënzeventig marme-
ren zuilen, en 't gewelf der gaanderei-

jen rust op platte zuilen en is met allerhande loofwerk versierd.

Verhemelte der
zaal.

De kap of verhemelte der zaal, die van onderen beschoten is, rust op de lijst der tweede rei zuilen van de zaal, welke lijst van *Bentheimer* steen gehouwen en aartig versierd is. Het gewelf dezer kap is in 't begin der vorige eeuw, zeer kunstig, naar de ordonantie en de tekeningen van *Jan Goeree* (v) beschilderd geworden. In dit kunstwerk vertoont zich de *Amsterdamsche* Maagd, in 't midden, zittende in eenen wagen, die door twee leeuwen getrokken wordt, op de wolken; houdende een gelauwerden bondelbijl in haar schoot. *Neptunus* bied haar de stevenkroon, *Mercurius* zijn' slangenstaf en *Cijbele* de sleutels aan, die de gantsche aarde voor haar ontsluiten. Verscheiden

wicht-

(v) *Jan Goeree*, was een zoon van den beroemden *Wilhelmus Goeree*, schrijver der *Joodsche en Mosaische Oudheden*, en tevens een treffelijk plaatsnijder en tekenaar. Hij overleed den vierden van louwmaand, des jaars 1731. Zijne uitgegeven *Mengelpoëzij* word meer om derzelve aartigheid dan wel om haare kunst of verdienste geprezen.

wichtjes, de kunsten en wetenschappen verbeeldende, drijven rondom haar op de wolken, terwijl *Hercules* den *Nijd*, den *Laster* en andere gedrochten, met zijn knods op de vlugt jaagt. Twee fraai geschilderde lijsten omvangen den wolkhemel, waarvan de buitenste, die ter wederzijde, met een halfronde inspringt, het IJ en de *Amstel*, benevens twee kindertjes met stadswapen en andere sieraden vertoont. Daarenboven ziet men twee *gecorniste* halfronden, met de wapens der Heeren *Dirk Bas* en *Francois de Vroede* (w), en ter wederzijde van deze wapens zijn de *Zon* en *Maan*, *Cijbele* en *Vulcanus* geplaatst. Op de vier hoeken van de lijst zitten de *Geregtigheid*, met het afbeeldzel van keizer *Justinianus* (x) bij zich, hou-

(w) Deze Heeren waren in 't jaar 1705, toen het schilderwerk geëindigd werd, *Thesaurieren* der stad.

(x) *Justinianus*, een der grootste rechtsgeleerden van zijn tijd, is in 't jaar 527, keizer van *Rome* geworden, en is, drieëntagtig jaren oud zijnde, in den jare 565 overleden, na eene roemrijke regering van ruim agtenderzig jaren.

houdende een weegschaal in de rechterhand en rustende met den linkerarm, op het *Corpus Juris* of wetboek van den bovengemelden keizer, voords de *Wijsheid*, *Wakkerheid* en *Voorzigtigheid* met haare gewoonlijke bijsteraden. Binnen deze lijst, die in 't graauw geschilderd is, heeft men een tweede lijst, eensgelijks in 't graauw gemaald, uit welker vier hoeken, vier wapenschilden met bondelbijlen te zien zijn. Ieder dezer wapenschilden wordt door drie wichtjes ondersteund, en op de schilden zelve zijn de wapens der Burgemeesteren, *Nicolaas Witsen*, *Jeronimo de Haaxe de Georgio*, *Gerbrand Pancras* en *Joan Graafland*, afgebeeld (y). Voords zijn deze beide lijsten nog daarenboven met fraaije bloemkransen, zwevende engeltjes en andere aartigheden, versierd. Alles is door *Jan Hoogzaad* en *Gerard Rademaker* (z) in eene zeer fraaije manier

(y) Deze vier Heeren waren in 't jaar 1705 regerende Burgemeesteren van *Amsterdam*.

(z) *Hoogzaad* was een der beste leerlingen van den vermaarden *Gerard de Lairesse*, en heeft onder anderen veel voor koning *Willem den Derden*, op het pragtig lusthuis het *Loo*, geschild.

nier geschilderd. Aan de andere zijde der zaal, boven den grooten ingang en tegenover het bovengemelde stuk van *Bakker*, vindt men nog, van dezelfde kunstenaars, eene afbeelding der *Stads Regering*, in de gedaante van eene vrouw, die een staf in de regterhand houdt, en een schrijfveer bij zich heeft. Voor haar zit de *Eendragt*, en bied haar eenen granaatappel aan; zij is verzeld door de *Staatkunde*, met twee aangezichten, en een verrekijker in de hand. Verders ziet men de *Reden*, met een wetboek, pasfer en toom in de hand, uit den hemel nederdalen, om de *Regering* te bestralen, en te verlichten, die omringd is van de kunsten en den overvloed, terwijl de *List* en de *Twee-dragt* voor haar de vlugt nemen.

De ingelegde vloer van deze zaal, Kunstige marmoren vloer plagt voortijds, nog meer dan het schilderwerk, uit te munten, door derzel-

ver

geschilderd. *Rademaker*, mede een *Amsterdammer* van geboorte, en leerling van den portretschilder *van Goor*, is in den jare 1711, in den ouderdom van slechts agtendertig jaren, overleden. *Haagzaads* sterftijd vind men nergens aangeekend.

ver kunstige hemel- en aardkloten, waarvan de eerste thands nog maar in wezen is. In dezelve vertoont zich de noordpool en de gesterntens, zoo als ze doorgaans verbeeld worden, benevens de hemelkringen, die van geel koper, in 't marmer van de vloer, uitgewerkt zijn. Jammer is het dat de beeldtenissen, in dezen platten hemelkloot, door den tijd en 't gedurig lopen over dezelve, al zeer veel uitgesleten zijn. Op deze hemelkloot, maakte de schrandere dichter *Constantijn Huigens* het volgende vaers:

*Leert, onder het gewemel
Van 't woelige Stadhuis,
Gedenken aan den Hemel,
En treedt vrij in 't gedruis,
Als van der Aard' verreezen,
Op Star en Zon en Maan:
Hier wordt u door bewezen
Hoe dat het eens na dezen
De Zaligen zal gaen.*

Ter wederzijde van den voornoemden hemelkloot, lagen eertijds, naar de beide einden der zaal toe, twee platte halve aardkloten. In die ten oosten lag, waren *Europa*, *Asia* en *Afri-*

Africa, en in die ten westen, *America* afgebeeld. De kusten konde men door gekleurde steenen onderscheiden, en de evennagts lijn, de zonnweg en de verdere kringen, waren van geel koper gemaakt. Op deze waereldkloten pasten de volgende woorden, van den evengenoemden *Huigens* (a):

*Die op dit vloeren let,
En op dit heertlijk wetven,
Moet zeggen bij zich zelvon:
Voorzeker deze Wet
Bestaat in al haar leden
Uit hoog vernustie lién;
Zij leren ons met reden
De Waereld te vertreden
En opwaards aan te zien.*

Toen deze kunststukken mede, door het menigvuldig betreden der zaal, van derzelve oorspronkelijk fieraad meestal beroofd waren, nam men wel vóór, de halve aardkloten te vernieuwen, doch men wierd welhaast genoodzaakt van dit

(a) Deze vermaarde Staatsman is, in lentemaand des jaars 1687, op zijne buitenplaats, *Hofswijk* genaamd, en bij 's *Hage* gelegen, in een hoogen onderdom overleden.

62 BESCHRIJVING VAN

dit voornemen af te zien, doordien de stof, waarmede de landen en wateren onderscheiden moesten worden, niet bestendig genoeg bevonden werd. Dus liet men de plaats der halve aardkloten, zeer kunstig, met wit marmer, aanvullen, zonder 'er de vorige afbeeldzels in te plaatsen.

Beschrijving der sieraden van de bogen der gaanderijen. De agt vleugels der vier groote bogen der gaanderijen, zijn rondom met hangende festonnen, klauterende Aapjes en Eekhoortjes, en allerhande loof, gebloemte en vruchten versierd, en hebben daarenboven, in de rijkende kromten der bogen, de vier Hoofdstoffen, door agt leggende Avendelsteenen beelden van negen voet, op tweederlei wijzen, afgebeeld, boven welke beelden ook groote festonnen, van twintig voeten lang, te zien zijn, en die allen hare toepasselijke sieraden hebben. In de bogen ten oosten der zaal vertoont zich eerst het VUUR, in de gedaante van een Jongeling met een lugtig kleed om het bloote lichaam. Hij heeft een blixem in de regter- en een fakkel in de linkerhand. Voor hem ziet men een Salamander in de vlammen. In de feston,

bo-

boven zijn hoofd zijn twee wichtjes in 't vuur leggende afgebeeld, benevens al-
 lerhande geschut, vuursteen en vuri-
 ge zwaarden. Na het *Vuur* volgt de
 LUGT. Zij is verbeeld als eene naakte
 gevleugelde vrouw, wier hoofd met
 sterren gekroond en door wolken over-
 schaduwd word. Zij ondersteunt met
 beide hare handen het zwerk en heeft
 een' Arend en eene Rave voor hare
 voeten. In de feston, boven haar ziet
 men een Paauw op de wolken, voords
 vier blazende winden en allerlei vliegend
 gevogelte. Het WATER volgt hier op,
 en wordt aangeduid, door eene naakte
 vrouw, met een scheepsroer en eene
 kroon van paalen en zeegewasfen op het
 hoofd. Voords ziet men 'er ook riet en
 lis, uit het welk een Dolfijn te voorschijn
 komt. Aan haar linkerzijde verthoont zich
 een haak, riem en ander sloopstuijg,
 en voor hare voeten leggen kreeften,
 krabben en diergelijke waterdieren meer.
 In de feston, boven dit beeld zijn twee
 kindertjes die op een zeeschelp zitten
 en water uit hare kinkhorens blazen,
 wijders rietgewas, vischen, horens,
 schelpen enz. Eindelijk volgt op het

Wa-

Water de AARDE, onder de gedaante van de Godinne *Cijbele*. Zij praat met een stevenkroon op het hoofd, en heeft een zuigend kind aan de borst. Agter haar is een kemel met een aap op de rug die den toom voert. Een Leeuw is nevens haare regterzijde en een' Wolf en eene Slang vertoonen zich voor haare voeten. In de feston boven haar ziet men twee naakte kindertjes op een hoop vruchten zitten. In 't midden is een hartenkop, en daar onder ter wederzijden een aap en allerhande aardvruchten. In de bogen, ten westen der zaal zijn dezelfde vier Hoofdstoffen nog eens afgebeeld, doch op eene geheel andere wijze en met andere bijferaden. Het VUUR wordt hier verbeeld door eene Moorin, die met beide handen een schotel van een zonderling maakfel vast houdt, en waar in een Fenix zich verbrand. (b) Aan haare linkerzijde heeft zij

(b) Men zegt dat 'er slegts maar eene *Fenix* in de wereld is, die zich in *Arabiën* zoude onthouden, en, na honderd jaren geleefd te hebben, zich op een bed van geurige kruiden, door de zon aangestoken, laat verbranden, en

zij de zori en wordt voords door een der vier winden aangeblazen. Boven haar in de feston, hangt het wapentuig van den Krijgsgod, nevens twee smeedende wichtjes, en onder dezelveu een keten met vuursteenen en vuurslagen behangen. De LUGT wordt hier vertoond, door eene schoone maagd, met een Paauw in de regterarm en een Chameleon (c) op de linkerhand, terwijl de hairlokken haar lugtig om het hoofd zwieren, en het gevogelte, in het verschiet, onder haar heen en weder zweeft. In het feston boven haar ziet men twee kindertjes bellen blazen, daarenboven zijn hier ook de winden, reigers, paradijsvogels en ander lugtgedierte, afgebeeld. 't WATER word hier afgebeeld door eene naakte zeenimf, met eenen spuitenden waterbol in de regterhand, een vat daar zij met de linkerarm op leunt

en uit wiens osche weder een nieuwen vogel *Fenix* te voorschijn zoude komen.

(c) De Ouden geloofden dat dit dier enkel van de lucht leefde; en allerhande kleuren aannam, doch de latere Natuurkundigen hebben het tegendeel bewezen.

leunt, en dat water en schelpvischen uitwerpt, en eene krans van watergroente op het hoofd. Voor haar legt allerhande zeegewas en agter haar vertoont zich een rietbosch. In de feston ziet men twee zeewichtjes, elk met een loopend watervat op den schoot, en eene snoer horens en schelpen aan de beenen, dewelken door een ander wicht, met een schildpad aan den staart, gegrepen worden. De AARDE vertoont zich hier als de Godin *Flora*, en in de rechterhand heeft zij een sikkel, en de linkerhand houdt zij op eenen grooten aardkloot. Haar hoofd is met een bloemkrans versierd en een hoorn van overvloed legt voor hare voeten, waarvoor ook eenige slangen en padden kruipen, terwijl men agter haar een wijnstok ziet groeijen. Boven in de feston ziet men, in 't midden, een slang die zich om een boom gellingerd heeft, wijders twee kleine Saters of Boschgoden, een' Leeuw benevens eene Leeuwin en verscheidenerlei aardvruchten. Boven de vier voorschreven bogen, staan in groote nischen, de modellen der vier zijdbeelden die, buiten, op de voor- en agtergevels van 't Stadhuis

gezien worden. (d) 't Model van 't beeld der *Vrede* dat op den voorgevel staat, is hier op gelijke hoogte, boven een grooten ingang naar de Burgerzaal geplaatst, en dat van den *Atlas* die in 't midden van den agtergevel is, boven den ingang naar 't portaal voor Schepenskamer. De Hemelkloot, die hij torst, is echter maar voor de helft te zien.

Thans zullen wij de agt witte marmere beelden die in de agt gezigten der gaanderijen staan, op eene naauwkeurige wijze, die dezelve overwaardig zijn, gaan bezigtigen. Deze uitmuntend fraaije afbeeldzels zijn zes voeten en zeven duimen hoog, en rusten op agt omtrent even hooge langwerpige vierkante voetstukken. Vier dezer voetstukken die ten noorden en ten zuiden zijn, hebben alleenlijk aan de kanten, keurlijk gewerkte festonnen, doch de vier anderen ten oosten en westen, hebben dezelve in 't midden. Het *eerste* beeld het welk in de noordöostelijke gaanderij, tusschen de Raad- en Weeskamer staat, is de

Marmere
Beelden
der gaanderijen.

(d) Zie hier voren bladz. 28 en 31.

Cijbele. de Godinne *Cijbele.* (e) Men ziet haar als eene bedaarde zedige vrouwe, met een stedenkroon op het hoofd, een sleutel en schalmei in de linkerhand, en twee Leeuwen voor hare voeten. Met de regterhand ligt zij haar opperkleed, wiens zoom met loof en bloemen doorwerkt is, een weinig op. In 't voetstuk zijn twee hoornen van overvloed, twee fakkels, een herdersfluit, en eenige gereedschappen tot den Landbouw behoorende, afgebeeld. Het *tweede beeld*, in de zuidöostelijke Gaanderij, tusfchen Burgemeesters vertrek en de Thesaurie, *Diana.* stelt de Godinne *Diana* (f) voor. Zij is verbeeld als eene jeugdige nimf, met eene halve maan op het hoofd, eenen boog op den fchouder en eenen fakfel in hare regterhand. Een weinig agter

(e) *Cijbele* wordt gehouden voor de moeder der goden, en fomtijds ook wel *Vesta* genoemd, hoewel de geleerde *D. van Hoogstraten* van meening is dat *Cijbele* en *Vesta* twee bijzondere perfoonen zijn.

(f) *Diana* was, volgens de *Heidensche* dichters, de dochter van *Jupiter* en *Latona* en de zuster van *Apollo*. Zij was voords de godin der jacht en bleef eeuwig maagd. Men houdt haar ook wel voor de *Maan*.

ter haar, ter linkerzijde, vertoont zich eene hinde, en voor hare voeten ziet men twee zeedrogten benevens eenige kreeften en krabben leggen. Op 't voetstuk ziet men allerhande jagtgereedschap, waar onder een bundel jagersnetten, om de keurlijke uitvoering, inzonderheid uitmunt. Het *derde beeld*, dat, met den rug naar 't zuiden, tusschen de Thesaurie Ordinaris en de Secretarij voor den zuidöostelijken opgang naar de derde verdieping staat, is *Mercu-^{Mercu-}rius.* (g) in de gedaante van eenen schoonen jongeling. Hij heeft een gevleugelden hoed op het hoofd, een slangenstaf in de regter- en een stokbeurs in de linkerhand, voords heeft hij een kraaijende haan, en een bok benevens zich, aan wederzijden. Op het voet-
stuk

(g) *Mercurius* wordt gehouden voor den god des koophandels, en was de zoon van *Jupiter* en *Maja*, de dochter van *Atlas*. Voords was hij de hode der goden, ook wordt hem de uitvinding der letteren toegeschreven. De oude *Romeinen* stelden zijn beeldtenis veeltijds op de openbare wegen. De *Amsterdamsche* Beurs pronkt ook nog met een kunstig uitgehouwen steenen beeld van dezen God, door *Balthazar Egger's* vervaardigd,

stuk en in de twee bogen van den gemelden opgang, hangen, aan beide kanten, festonnen van graanen en loofsaamgevlochten. Het *vierde beeld*, het welk mede met den rug naar 't zuiden, voor den zuidwestelijken opgang, tusschen de Secretarij en de Thesaurie Extraordinaris te zien is, verbeelt *Jupiter*, (*h*) die zich in de gedaante van een sterk gespierd man, hairig van lichaam en ruig van baard, vertoont. Hij heeft een Arend, met een donderkloot onder de linkerpoot, bij zich, terwijl hij zelven den blixem in de linkerhand houdt. Ter regterzijde van hem staat een Ram, en op het voetstuk, zoo wel als in de bogen van den opgang, vertoonen zich, ter wederzijden, festonnen van eikenloof

(*h*) *Jupiter* werd bij de verblinde Heidenen voor den grootsten God van den hemel gehouden, en was een zoon van *Saturnus* en *Ops*. Hem werden veel groote daden toegeschreven, en niet minder slechte en onkuische bedrijven, die niet alleen door *Arnobius*, *Minucius Felix* en andere vermaarde mannen, onder de eerste *Christenen* beschimpt en bestraft werden, maar waarover zich ook de sehranderste onder de *Heidenen* zelfs geschaamd hebben.

loof en koorn. Het vijfde beeld, met den rug naar 't westen staande, is geplaatst tusschen den ingang der Thesaurie Extraöordinaris en de kamer der Commisfarisfen van kleine zaken, en stelt *Apollo* (i) voor, in de gestalte van eenen fraaijen baardeloozen Jongeling, wiens krullende hairlokken hem langs het hoofd hangen. In zijn linkerhand houdt hij zijn boog en met de regter grijpt hij naar den pijlkoker, die hem over den linker schouder hangt. Zijn kleed zwiert hem lugtig van de schouders. De Draak *Pijthon* legt aan zijne voeten en agter hem ziet men een harp staan. Diergelijk een harp is ook, benevens een schalmei, zakpijp, fluit en ander speeltuig, op het voetstuk, zeer kunstig, uitgehouwen. Het zesde beeld, staande tusschen de kamer van Schepenen Extraöordinaris

Apollo.

en

(i) *Apollo*, een zoon van *Jupiter* en *Latona*, wordt aangezien voor den God der dichtkunst, ook wil men dat hij, ten dienst der menschen, de Genees- en Heelkunst uitgevonden heeft. Voords overwon hij den draak *Pijthon*, naar welke overwinning hij ook *Dijtheus* genoemd is geworden. Hij werd ook wel voor de zon gehouden.

Mars. en de Rekenkamer, verbeeld *Mars*. (k)
 Hij vertoont zich in volle wapenrusting,
 met zwaard, schild en heirbijl en een
 gevleugelden draak op zijn helm. Een
 wolf staat agter hem en een rave aan
 zijne voeten. Op het voetstuk vertoont
 zich allerhande oorlogs- en wapentuig.
 Het *zevende beeld*, het welk voor de
 twee noordwestelijke opgangen naar de
Venus. de derde verdieping staat, vertoont *Ve-*
nus, (l) als eene schoone naakte vrouw,
 die alleenlijk eenen lugtigen sluier voor
 den middel houd. Haar hoofd is bedekt
 met een krans van mirthe en roozen. In
 de linkerhand heeft zij eenen appel. Aan
 haar regterzijde ziet men een zwaan, en
 aan de linker eene duif, ook is zij door
 twee gevlerkte minnewigtjes verzeld.
 Het Voetstuk daar zij op staat is, zoo wel
 als

(k) *Mars* was de God van den oorlog, en de zoon van *Jupiter*, bij zijne egte gemalin *Juno*. Buiten zijne woeste krijgsbedrijven vindt men weinig aanmerkelijks van hem aangetekend.

(l) *Venus*, de godin der liefde, was, volgens het zeggen der oude dichters, ult het schuim der zee geboren, en aan den manken God *Kulcanus* gehuwd, hoewel zij *Mars*, *Adonis* en anderen, veel meer dan haren echtgenoot, bemindde.

als de gemelde twee bogen, met afhanginge festonnen versierd, aan welken zeehorens, schelpen, mirthe en roozen, boog en pijlkoker, kam, borstel, spiegel, paarlsnoer en diergelijke op-
 tooizels, gehegt zijn. Voor den dubbel-
 len noordöostelijken opgang, naar de
 kamers van Huwelijks- en Zeezaken
 vindt men het *agste beeld*, zijnde *Satur* *Saturnus*.
mus. (m) Hij is afgebeeld als een *Grijs-*
gort, met een' kalen kruin. In de reg-
 terhand houdt hij een kind daar hij de
 tanden in zet, en in de linker heeft hij
 een fikkel. Voor hem legt een zand-
 looper, en agter hem vertoonen zich
 een koornfchoof, ploeg en kouter; ein-
 delijk ziet men aan zijne rechterzijde een
 hoofd met twee aangezichten. Op het
 voetstuk en in de wederzijdsche bogen
 van den opgang zijn, zeer aartiglijk,
 allerlei aardvruchten, adders, haspels,
 vlas en momäangezichten, uitgehouwen.

De

(m) *Saturnus* word gehouden voor den tijd,
 en was de zoon van *Caelus*, den hemel, en *Vesta*,
 de aarde. Zijn drie zoonen waren *Jupiter*, de
 God des hemels, *Neptunus*, de God der zee,
 en *Pluto*, de God der helle.

Schilder-
stukken
in de
hoeken
der gaan-
derijen.

De vier hoeken der gaanderijen wa-
ren geschikt, om in dezelve agt ge-
schilderde tafereelen te plaatfen, die aan
Goyert Flink, in 't jaar 1659, aanbesteed
werden; de modellen hiertoe had hij
reeds vervaardigd, doch de dood belet-
te hem het werk te volvoeren, (n) het
geen sedert door andere meesters vol-
tooid is, hoewel 'er maar zes tafereelen
van voltrokken zijn, tot wier beschrij-
ving wij nu over zullen gaan. Zij ver-
beelden allen den oorlog tusfchen de
Batavieren en de *Romeinen*. In het eer-
fte fluk, boven de Thesaurie Ordī-
naris, ziet men *Claudius Civilis* de *Ba-
tavieren* aanfpooren om de wapenen op
te vatten. Hetzelve gefchied bij het
licht der maan en na de maaltijd die in
't heilig Bosch gehouden wordt. (o) Dit
fluk

(n) Deze vermaarde fchilder was, in den
jare 1616, te *Kleef* geboren, en overleed te
Amfterdam, den tweeden van wintermaand, des
jaars 1660, nog maar even vierenvceertig ja-
ren oud.

(o) De meeste *Nederlandsche* gefchiedenis-
fchrijvers, zijn van gevoelen, dat dit geheiligd
woud, het *Schakerbosch*, dat tusfchen *Voorburg*
en *Voorschoten* plagt te leggen, geweest is.

stuk is door *Jurrian Ovens* (p) geschilderd. In het tweede, daaraan volgende stuk, door *Jan Lievens* vervaardigd, (q) en het welk boven een der dubbele opgangen naar de tweede verdieping is, word *Brinio*, Overste der *Kaninefaten*, (r) op een schild om hoog verheven, en, volgens de wijze van dien tijd, tot Veldoverste ingehuldigd. In het derde stuk, boven de opgangen naar de kamers der Commisfariſfen van Huwelijks- en Zeezaken, heeft *Jacob Jordaans*, (s) in het jaar 1661, de overrompeling der *Romei-*

neer

(p) Deze kunstenaar is naderhand hofschilder van den Hertog van *Holstein* geworden, en is in een hoogen ouderdom overleden.

(q) *Lievens* was te *Leijden*, in 't jaar 1607, geboren, en een uitmuntend historie- portret- en landschapschilder. Zijn sterftijd is onbekend.

(r) Onder de *Kaninefaten* worden de *Noord-hollanders* in 't algemeen, en de *Kennemers* in 't bijzonder, verstaan.

(s) *Jordaans* was te *Antwerpen*, in 't jaar 1595, ter wereld gekomen, en heeft zich door zijne kunst zeer vermaard gemaakt. Hij schilderde meest in de manier van den grooten *Rubbens*. Zijn beste stukken vindt men op het huis de oranjezaal, in 't *Haagsche Bos*. Hij overleed te *Amsterdam*, in den jare 1678, vierentagtig jaren oud zijnde.

nen in derzelver tenten bij nacht en fakkellicht, afgebeeld. In het vierde tafereel boven den ingang naar de Weeskamer, vertoont zich de bevestiging der Vrede tusfchen den Romeinfchen Veldheer *Cerialis* en het dappere krijgshoofd der *Batavieren*, de bovengemelde *Civilis*, mede door *Jordaans* gefchilderd. In het voetftuk, dat in *Fresco* of natte kalk gemaald is, wordt vertoond het opregten der zegetekens door de *Batavieren* op de *Romeinen* veroverd. Hetzelve ziet men, boven den opgang naar de kamer van Commisfariften van den honderdften en tweehonderdften penning. Het zesde ftuk, dat boven de ingangen der Thesaurie Extraöordinaris en der kamer van Commisfariften van kleine zaken is, vertoont de Onderhandeling tot de Vrede met de *Romeinen*, op de afgebroken brug, over den ftroom *Nabalialia*, tegenwoordig de Rivier de *Waal*.

(t) Beide deze ftukken zijn door eenen
le

(t) Sommigen menen dat deze brug over den *Ijffel* gelegen heeft, en gronden deze mening op het bericht van *Ptolomeus*, die, bij deze rivier, een ftad plaatst, door hem *Nabalialia* geheten.

te *Grand* vervaardigd, (u) doch hebben, zoo van de vogtigheid der muuren, als door de onkunde, van de geenen die ondernomen hadden dezelve te herstellen, vrij veel geleden. (v) De twee vakken boven de ingangen der kamer van Schepenen Extraöordinaris en der Rekenkamer, en boven den noordwestelijken dubbelen opgang, naar de derde verdieping, zijn, tot heden toe, ledig gebleven. Voords is de noordelijke boog aan de overzijde der gaanderijen, door *Jacob Jordaans*, met het verslaan van *Goliath*, door *David*, beschilderd, en de zuidelijke, met dat der Filistijnen door *Simson*, van denzelfden meester.

De schoone Burgerzaal dus nauwkeurig bezigtigd hebbende, zullen wij nu de voornaamste vertrekken der tweede verdieping, die op de zaal of de gaan-

Vertrekken der tweede verdieping.

(u) Ik vind van dezen schilder nergens iets aangetekend. Vermoedelijk is hij een buitenlander geweest, die zich slechts eenige tijd binnen onze stad heeft opgehouden.

(v) Men was eerst van mening geweest, hier de overwinning bij *Bon*, en het innemen van *Castra Vetera*, of het oude leger, te doen schilderen, doch zulks heeft geen voordgang gehad.

Bur-
meesters
Kamer.

gaanderijen van dezelve, hunnen ingang hebben, met dezelfde naauwkeurigheid beschrijven, en met de *Burgemeesters Kamer* eenen aanvang maken. Deze kamer die twintig voeten en ruim negen duimen breed en dertig voeten diep is, ontmoet men zuidwaards van den vorenamen ingang in het oosten. Boven den ingang van het vertrek zelve, ziet men, ter wederzijde van een kunstig gebeeld rond, twee naakte kindertjes, die ieder eenen bondelbijn, als het teeken der Burgemeesterlijke waardigheid, in de hand houden. Zij zijn verzeld door twee Arenden, ieder een spiegel met een slang omslingerd, in de hand houdende. Boven dit rond, is, in een vierkant, *Mercurius* uitgehouwen, bezig zijnde *Argus*, (w) die een waakzamen hond agter zich heeft, in slaap te spelen.

Be-

(w) De fabeldichters, verhalen dat *Argus* door *Juno* aangesteld om *Io*, die door *Jupiter* in een koe herfschapen was, te bewaken, honderd oogen had. *Vondel* spreekt 'er in zijne vertaling van *Ovidius*, dus van:

*Mij was, dat wonder is, begaast met honderd oogen.
Twee slapen op hun beurt, en de andere onbetogen
Van wenkbrauw, stonden op het veld hun schilswagt uit.*

Bezijden en boven het voornoemde rond, hangen festonnen van eikenloof, granaatappelen, druiven, Indisch graan en ander gewas, alles keurlijk in marmer gehouwen. Binnen in de kamer zijn vier witte marmeren zuilen, van de *Corinthische* orde, aan wederzijden. Ten zuiden heeft men een zeer fraaijen marmeren schoorsteenmantel, die op vier diergelijke marmeren zuilen rust, twee ronden en twee platten. Voor deze schoorsteen was de langwerpige vierkante tafel, die met een fraai tapijt bedekt was, en waaraan voortijds de vier regeerende Burgemeesteren zaten. (x) In de *Fries* van den schoorsteenmantel is de zegepraal van den *Romeinschen* Veldheer *Quintus Fabius Maximus*, zeer geestig, in 't klein, in wit marmer uitgehouden. De vleugels der openingen, door

(x) Aan deze tafel vond men ook de schroef, daar de brieven en andere geschriften, met stads zegel, verzegeld wierden. Ook stonden hier vier fraaije stoelen, met groen fluweel bekleed, en, zoo als ook de kussens, met stads wapens in goud en zilver versierd. Voorts stonden de voorschreven tafel en stoelen, op een kostbaar tapijt, waarmede de grond der kamer bedekt was.

80 BESCHRIJVING VAN

door welken men in de Vierschaar kan zien, doch die nogthans meestal gesloten gehouden worden, zijn met uitgebouwen festonnen versierd, die aan ringen hangen, welke in de muilen van twee leeuwenvoeten zijn vastgemaakt. In de westelijke feston vertoont zich een zwaard, een bondelbijl en twee schalen, benevens een' wimpel, waarop het woord FORTITER, dat is *kloekmoediglijk*, te lezen staat. In de oostelijke feston, ziet men, een paar groote kruisgewijze geplaatste sleutels, een scheepsroer, verder granen en vruchten, en mede eenen wimpel, met het woord PRUDENTER, dat is *voorzigtiglijk*. Voords zijn de posten der houten deuren van de opening, die in de vierschaar uitziet, met gesneden loofwerk versierd. In 't schoorsteenstuk dat door *Jan Lievens* geschilderd is (y),

ver-

(y) Ik kan niet begrijpen waarom de stads historiefchrijver, *J. Wagenaar*, deze kunstschilder, *Jan Lievens den ouden* noemt. Wij vinden maar van eenen *Lievens* gewag gemaakt. De vader van dien kunstenaar, was, volgens *A. Houbraken*, een borduurwerker, en naderhand een pagter, en heeft dus de schilderkunst niet geoeffend,

vertoont zich de meergemelde veld-
overfte *Fabius Maximus*, die door zijn
zoon *Suesfo*, Burgemeester van *Rome*
zijnde, wanneer *Maximus* aan hem, als
Gezant van *Rome* gezonden wierd, ge-
boden werd van zijn paard te klimmen,
alvorens hem aan te mogen spreken. (2)
Onder dit kunstige tafereel staat het
volgende vaers van VONDEL:

*De zoon van Fabius, gebied zijn eigen vader
Van 't paard te stijgen, voor stads eer en agtbaarheid:
Die kent geen bloed, en eischt dat hij eerbiedig nader:
Dus eert een man van staat het ampt hem opgeleid.*

't Zolderstuk van deze voortreffelijke
kamer, door *Joannes Bronkhorst* geschild-
erd, is in tweeën verdeelt, en stelt
de Burgemeesterlijke agtbaarheid voor,
in de gedaante van eene deftige vrouw,
die twee sleutels in de regter- en een
scepter in de linkerhand houdt. De
Bijbel staat aan haare regter-, en veeler-
lei oorlogsgereedschappen leggen aan
haare linkerzijde. Zij is door verscheiden
wicht-

(2) Volgens de *Romeinsche* wetten, mogt
niemand te paard zittende, de Burgemeesters na-
deren of aanspreken.

82 BESCHRIJVING VAN

wichtjes omringt, waar onder een haar met de rechterhand een palmtak, en met de linker een krans van eikenloof toereikt. Voor de glazen zijn mede diergelijke wichtjes verbeeld, die een bondelbijl en keizerlijke kroon dragen. Tusschen de twee deelen van dit zolderstuk pronken de wapens van de Burgemeesteren *Joan Huydecoper*, Ridder, Heer van *Maarsveeen*, *Cornelis de Graef*, Vrijheer van *Zuidpolsbroek*, *Joan van de Poll* en *Hendrik Dirkszoon Spiegel*, die de eersten waren welke in 't nieuwe Stadhuis zitting namen. Alle deze wapens zijn kunstig in hout uitgehouwen en verguld. Tegen over den schoorsteen heeft men ook nog twee schilderijen, in zwarte ebbenhouten lijsten, waarvan het eene het oude Stadhuis verbeeld, en door *Pieter Saanredam*(a), in 't jaari 1657, naar

(a) *Saanredam*, werd, in den jare 1579, in 't dorp *Aspendelft* geboren, en is te *Haarlem* overleden. Op zijn bovengenoemd tafereel, heeft de dichter, *P. van Rixtel*, het volgende vers gemaakt:

*Dat oud gebouw gesloopt aan vonken,
Lag lang in asche en puin verzonken,*

En

naar 't leven getekend, en vijf jaren na den brand geschilderd, is. Het ander tien jaren later, te weten in 't jaar 1667, gemaakt, is van *Jacob van der Ulft*, en vertoont het tegenwoordige Stadhuis. Zij worden door de kenners voor uitmuntende kunststukken gehouden, inzonderheid dat van *Saanredam*. Eindelijk hangt hier ook, nevens den schoorsteen, naar de glazen, het bekende vaers van den Dichter *Constantijn Huigens*, in een tafel van zwarten toetssteen, die weder in eene zwarte ebbenhouten lijst gevat is, door *Elias Noski* (b) gesneden. Wij kunnen niet van ons verkrijgen om dit voortreffelijk gedicht, schoon dikwils gedrukt,

onze

*En werd niet meer genoemd, indien
 Het zich niet op 't paneel liet zien,
 Door SAANREDAMS penseel en veyen,
 Die spaargeest, heeft het voor zijn slyven
 Herboort, en eer het lag gebukt,
 De dood, die 't al vernielt, ontrukkt,
 En leert in schilderkunst aanschouwen,
 De nietigheden der gebouwen.
 Terwijl mijn Burgemeesterzaal
 Nog glans wekt uit die oude praal.*

(b) Deze was een *Bohemer* van geboorte, en heeft, volgens het schrijven van *F. von Zesen*, hier ter stede, op de *Lauwiergragt* gewoond.

84 BESCHRIJVING VAN

onze lezeren te onthouden. Dus luid
het :

GELUCK
aan de E. E. Heeren
REGEERDERS
van
AMSTERDAM,
in haar
Nieuwe Stadhuis.

*Doorluchte stichteren van 's waerelds achste wonder,
Van soo veel steens om hooghop soo veel houts van onder,
Van soo veel kostelycks soo konstelyck verwrocht,
Van soo veel heerlyckhejts tot soo veel nuts gebrocht.
God, die u macht en kracht met reden gafte voegen,
God geev' u in 't gebouw, met reden en genoegten,
Te toonen wie gy zyt, en, daar ik 't al in suyt.
Heyl zy daar eeuwig in, en onheyl eeuwig uyt.
Is 't ook soo voorgeschickt, dat deese marmre muren
Des Aerdrycks wyterste niet hebben te verduren;
En werdt het nodigh dat het negende verschyn,
Om 's achste wonderwerks Nakomeling te zyn;
God, uwer yad'ren God, God uwer kind'ren vader,
God, soo naby u, zy die kind'ren soo veel nader,
Dat hare welvaert noch een huys bouw en besit,
Daer by dit nieuwe sta, als 't oude stonde by dit.*

CONSTANTER.

ANNO MDCCCLX.

Burge- Naast Burgemeesters kamer, treedt
meesters men, ten zuiden, in Burgemeesters ver-
vertrek. trek, het welk vijfenveertig voet en
ruim

ruim zeven duim breed en zestig voeten diep is. Boven den ingang heeft men ook een open rond, en ter wederzijde van hetzelfde twee naakte wichtjes die haare armen om een zeegedrogt geflagen hebben, benevens twee horens van overvloed. Dit vertrek is voorzien van twee schoorsteenen, welker mantels elk op vier ronde en vier platte gekleurde *Corintische* zuilen rusten. De *Friesen* dezer beide schoorsteenen zijn zeer aartig, met loofwerk en naakte kindertjes versierd. Ieder schoorsteen is voorzien van een uitmuntend tafereel; dat van de noordelijke verbeelt *Fabrius*, in 't leger van Koning *Pijrrhus*, die alles, hoewel te vergeefs, aanwend, om dien edelmoedigen Romein, zoo door rijke geschenken, als door 't gebriesch van eenen Elephant, in zijnen pligt te doen wankelen. Het is door *Ferdinand Bol* geschilderd, (c) en onder hetzelfde leest men

(c) *Bol* was te *Dordrecht* geboren, doch, reeds van zijn twee of drie jaren oud, te *Amsterdam* opgevoed, alwaar hij ook, in een gevorderden ouderdom, in 't jaar 1681, overleden is.

men de volgende dichtregels, door den grooten VONDEL vervaardigd:

*Fabricius houdt stant in Piirrus legerzinten,
Het gout verzet hem niet, door schandelijke zucht,
Noch Elefants gebriesch en felle dreigementen.
Zoo zwicht geen man van staat voor gaven noch gerucht.*

In het zuidelijke schoorsteenstuk heeft *Govert Flink*, den Romeinschen Burgemeester *Marcus Curius* afgebeeld, daar hij, de rijke geschenken der *Samniten* versmadende, zich op zijne landhoeve, met eenvoudige aardvruchten geneert. Onder dit stuk heeft denzelfden dichter deze vier regels gemaakt:

*Op's Burgemeesters wacht magh Rome veilig slaepen,
Als Markus Kurius, het aengeboden gout
Versmaende, zich genoeght met een gerecht van raepen,
Zo wordt door Maetigheid en Trouw de Stadt gebouwt.*

Ter zijde van den schoorsteen ziet men de wapens der twaalf Burgemeesteren en oud Burgemeesteren, die 't eerst in dit vertrek zitting genomen hebben, in sierlijke festonnen, hangen. Ten westen van het vertrek zijn ook dergelijke wapens, tegen het gewelf, in vier vakken, afgebeeld, en het gewelf zel-

zelve, is, door *Joannes Bronkhorst*, met agt vierkante zolderstukken beschilderd (*d*), waarin kindertjes, die palm-takken, eiken kransen en andere zinnebeeldige voorwerpen dragen, uitgebeeld zijn; voords ziet men 'er ook, voor den schoorsteen, deze woorden van *Horatius*. LENE CONSILIIUM DATIS, STET CAPITOLIUM FULGENS, dat is: 't Raadhuis zal luisterrijk staan blijven, zoo gij zagtelijk regeert. Voortijds was dit vertrek met kostbare tapijten behangen, doch thands is hetzelfde versierd met drie fraaije schutters stukken (*e*), het zuidelijke verbeeld een schutters gezelschap, door *Govert Wink* geschilderd, het middenste is een dier-

(*d*) *Bronkhorst* was een *Utrechtenaar* van geboorte, en eerst een glaszilder, tot dat hij in 't jaar 1639, zich op het schilderen op doek en paneel toelei, het welk hem ook zeer wel gelukt is. De drie kunstig beschilderde kerkglazen, in de Nieuwe kerk, te *Amsterdam*, zijn mede van zijne hand.

(*e*) Deze schilderijen plagten eertijds in de groote zaal der kloveniers doelen te hangen, doch zijn, om dat zij groot gevaar liepen, van beschadigd te worden, voor verscheiden jaren, herwaards gebragt.

diergelijk gezelfchap, door *Adriaan Bakker*, en het noordelijkste vertoont het corpolaalschap van den kapiten van *Zwieten*, gereed om *Maria de Medicis* (f) in te halen, wier steenen borstbeeld ook in dit stuk, hetwelk door *Joachim Sandrart* (g) vervaardigd is, gezien wordt. Van de tafel hangt een rol papier, op welke deze vijf regels van *Vondel*, doch die echter thands meest uitgesleten zijn, te lezen waren:

*De vaen van Zwieten wacht om Medicis te onthaelen,
Maar voor zo groot een ziel valt Dam en Markt te kleen,
En't oog der Burgerij te zwak voor zulke sraelen.
Die Zon van Christenrijk is vleesch, noch vel, noch been:
Vergeef het dan Sandrart dat hij haer maelt van steen.*

Thefau-
rie Ordi-
naris. Op Burgemeesters vertrek volgt de
Thefaurie Ordinarius, boven wier ingang
men

(f) Deze ongelukkige koningin, bevond zich, in 't jaar 1638, na dat zij uit *Frankrijk* verdreven was, hier ter stede, en werdt met ongemeene pracht en statie ingehaald. Zij is, in 't jaar 1642, te *Keulen*, in eenen behoefligen staat overleden.

(g) Hij was te *Frankfort aan den Main*, in 't jaar 1605, geboren, en heeft hier te lande, daar hij verscheiden jaren gewoond heeft, veel geschiederd, tot dat hij weder naar *Duitschland* trok, alwaar hij, te *Neurenburg*, in den iare 1683, overleed.

men even zulk een rond, als boven het laatst beschrevene vertrek ziet. Eertijds was het portaal van deze kamer, van boven met een hemelsblauwe lucht, waarin allerhande gevogelte zweefde, beschilderd, doch is tegenwoordig overgewit. In 't zuiden van dit vertrek, dat tweeëndertig voeten breed, en vierendertig voeten diep is, heeft men mede een zeer fraaijen schoorsteenmantel, rustende op witte marmeren zuilen, die naar de *Corintische* orde en kunstiglijk met loofwerk voorzien zijn. Ten wederzijden, tegen den schoorsteenmantel, ziet men de wapens der Thesaurieren *Nicolaas Tulp* en *Cornelis van Dronckelaer*, die 't eerst zitting in deze kamer genomen hebben. Het schilderstuk, in den schoorsteen, is van *Nicolaas de Held Stokade (h)*, en verbeeld de *Egyptische* koornmarkt, onder het bestuur van den aartsvader *Joseph*. Onder aan de lijst zijn deze

re-

(h) Van deze bekwame schilder, die te *Nijmegen*, in 't jaar 1613, geboren was, ziet men hier te lande weinig stukken, doordien bij zijn meesten leeftijd te *Rome* en *Venetiën* doorgebragt heeft.

95 BESCHRIJVING VAN

regels geplaatst, die aan *Vondel* toegeschreven worden, hoewel ze in zijne uitgegeven *gedichten* niet te vinden zijn:

*Geheel Egijpte brengt den Rijcksvoogt schat en have,
En leeft nu zeven jaer bij 't uitgeroekte graen.
Het vrije volck door noot wort's Konings eigen slaeven.
Eens mans voorzichtigheit kan duizenden verzaen.*

Tegen over dit schoorsteenstuk ziet men een schilderij, waarin papieren, rekeningen, pergamenten en andere brieven, schetsen enz. als aan een nooteboomen schot opgehangen, zeer natuurlijk door *Cornelis Brizé* (i) geschilderd zijn. Aan beide zijden van het gemelde tafereel ziet men ook twee fraaije schilderijen van *Bartholomeus van der Helst*, waarop eenige Thesauriers of Overlieden der Schuttersdoelen zijn afgebeeld, endie, vermoedelijk, ook eerst op de Clove.

(i) Op dit schrift heeft *Joost van Vondel* het volgende bijschrift gemaakt:

*Men riep de drukkunst en de schrijfkunst zal verwildren,
Nu Holland ons verbiedt 't gebruik van 't Fransch papier.
Ons sla u van die zorg, sprach Amstels Trezorier:
BRIZÉ bestelt papier, als hij zig zet tot schildren.
Bezie het tafereel: wat ziet gij daar om hoog?
Papieren, baek en brief: of schijn bedriegt ons oog.*

veniersdoelen zullen gehangen hebben. Verders hangt boven den ingang naar 't vertrek der Thesaurie, een zeer uitvoorig stuk, zijnde eene naauwkeurige afbeelding der stad *Amsterdam*, zoo als dezelve in 't jaar 1536, wanneer dit stuk geschilderd is, 'er uitzag. De gragten, straaten en gebouwen, kan men 'er zeer duidelijk in onderscheiden. De maker van hetzelfde is *Cornelis Anthoniszoon*, (k) die 'er veel eer mede heeft ingelegd. (l) Het zolderstuk van deze kamer is door *Cornelis Holstein* geschilderd, (m) en in vijf paneelen afgedeeld. In 't middenste vertoonen zich eenige kindertjes, die koorn en koornmaten dragen, en in de vier kleine hoekpaneelen, zijn de vier te-

(k) *Cornelis Anthoniszoon*, is in 't jaar 1547, Raad der stad geworden. Zijn geboorte en sterftijd is onbekend.

(l) Dit stuk is, door den schilder zelve, eenige jaren later, in houtsnede, in twaalf bladen, uitgegeven, en aan keizer *Karel den Vijfden*, opgedragen. De afdrukken van hetzelfde, zijn door den tijd, zeer zeldzaam geworden.

(m) Van dezen kunstenaar vindt men in de schilderboeken weinig bericht; alleenlijk weet men dat hij een *Haarlemmer* van geboorte was.

tekens der vruchtbaarste maanden van 't jaar, kunstig uitgebeeld.

Secretarije.

Het daaraanvolgende vertrek is de *Secretarije*, die twee voornaame deuren of ingangen heeft, doch van welken maar een gebruikt word. Boven de eene deur staat een huilende hond uitgehouden, het lijk van zijnen vermoorden meester bij zich hebbende, in 't verschiet ziet men de hand met het zwaard van *Scevola*, (n) boven een brandend altaar, zinspeelende op de getrouwheid. Boven de andere deur vertoont zich eene zittende vrouw, leunende op een Dolfin, met den vinger op den mond, en eene vliegende Gans, met een steen in den bek, zinspelende op de geheimhou-

(n) *Mucius Cordus*, een voornaam Romein, in zijn aanslag op het leven van koning *Porfuma* gemist hebbende, en bedreigt om, door pijniging de namen zijner medepligtigen te ontdekken, stak zijn gewapende hand in 't vuur en liet dezelve, onverschrokken, voor een groot gedeelte verbranden: daar zijne hand hier door onbruikbaar geworden was, moest hij zich sedert van zijne linkerhand alleen bedienen, waarvan hem den naam van *Scevola*, dat is *Links*, bijgebleven is.

houding (o). Boven de posten der beide deuren, hangen, aan koorden met kwasten, stads wapen en zegel, zegelringen, brieven, enz. in marmer uitgehouwen. (p) Voor den schoorsteen van dit vertrek, hetwelk dertig voeten diep en ruim zevenenveertig voeten breed is, hangt het portret van *Maria de Medicis*, koningin weduwe van *Frankrijk* (q). Zij is, levensgrootte en ten voeten uit, door *Gerard Hondhorst* geschilderd (r). Voorts hangt in dezelve kamer ook een afbeeldzel van keizer *Karel den Vijfden*, dat al zeer oud,

(o) Men zegt dat de gansen, die in 't vliegen vrij wat geluid maken, en dus zich zelve veeltijds verraden, wanneer zij over het *Taurische* gebergte, waar zich veel arenden onthouden, vliegen, een keisteen in den bek nemen, om dus tot zwijgen gedwongen te zijn.

(p) Diergelijke sieraden zijn ook in de noorder gaanderij, langs de posten der *Asfurantie* en *Desolate Boedelskamers* te zien.

(q) Zie den noot (f) op bladz. 88.

(r) *Hondhorst*, een der beste leerlingen van *Abraham Bloemaert*, was in 't jaar 1592, te *Utrecht* geboren, en, om zijn uitmuntent penseelwerk, zoo hier te lande, als aan vreemde hoven, zeer gezogt en bemind.

oud, en waarvan de schilder onbekend is. Boven dit vertrek vindt men in eene gaanderij, een groot getal van allerhande registers, in eene nette orde geplaatst, zoo als ook beneden eenige registers in kassen te vinden zijn. Tot deze kamer, die gewoonlijk de *grootte Secretarije* genoemd werd, behoren ook nog drie kleiner vertrekken, als dat der *eerste stads Klerken*, de *kleine Secretarije* geheten, waarin de geheime registers bewaard worden; het vertrek der *Ordinaris Klerken*, en eene geheime kamer voor de *Secretarissen*.

Thefau-
rie Ex-
traördi-
naris.

Op de *Secretarije* volgt de *Thefaurie Extraördinaris*. Boven derzelver ingang ziet men een rond, en twee horens van overvloed, die ter wederzijde, door kindertjes vastgehouden worden, en verder eenige landvruchten, waar op twee haanen staan. De fraaije schoorsteen van dit vertrek is met loofwerk, en de zoldering, met verscheidene zinnebeelden, beschilderd.

Commis-
sarisfen
van klei-
ne zaken.

De kamer van *Commissarisfen van kleine zaken*, die naast de voorgaande is, heeft mede een' fraaijen schoorsteen en beschilderde zoldering, en boven den

in-

ingang dezelfde sieraden, als die der *Thefaurie Extraöordinaris*. In deze kamer plagt, in vroeger jaren een heele groote en zeer nette waereldkaart te hangen, doch is reeds voor langen tijd niet meer in wezen, of ten minsten 'er van daan genomen.

Thands volgt de groote en uitmuntent fraaije *Schepenskamer*. Dezelve is ruim tagtig voeten breed, en tweeëndertig voet en negen duimen diep. Voor deze kamer is een ruim portaal, en aan wederzijden van hetzelfde vindt men een vertrek, voor de deurwaarders der Vierfchaar en andere bedienden van 't Stadhuis. In de *Fries*, voor den ingang van 't portaal, ziet men twee horens van overvloed, de eene is gevuld met boeijens en ketens, en met hulst, distels en ander fcherp loof, omringd, ook ziet men 'er een hand, die een geesfel houdt, bij; zoo als ook eene voetmaat en een gevleugeld oog: de andere horen bevat allerhande vruchten, die door eene hand uitgereikt, en door eene andere hand aangegrepen worden, benevens eene voetmaat. In den eenen vleugel van het
por-

portaal, staat de knods en leeuwenhuid van *Hercules* (s), en in den anderen, een toom en gebit, aan riemen en snoeren hangende, in wit marmer, zeer fraai uitgehouwen. Boven den ingang der kamer, leest men:

AUDI ET ALTERAM PARTEM:

dat is:

Hoor ook de andere partij.

Naar 't noorden is deze kamer, door een gewelf, in twee verdiepingen verdeeld, waarvan de bovenste tot een *Schoutskantoor* verstrekt. Het bovengenoemde gewelf rust op een dwarsbalk en vier sierlijk bewerkte en vergulde Bremersteenen zuilen; onder dit gewelf is eene verheven zitplaats voor Schout en Schepenen. Het overige van het steenen gewelf, is, omtrent het jaar 1745, met verscheiden zinnebeelden, in vijf vierkanten, beschilderd

ge-

(s) *Hercules* was de zoon van *Jupiter* en *Alcmene*, en met eene zonderlinge sterkte begaafd. Ontwijffelbaar hebben de *Heidenen* huren *Hercules*, van den sterken *Simson*, uit de H. Schrift, ontleent.

geworden; voormaals was het grootste gedeelte van deze kamer, door *Erasmus Quellinus* (t), met de Gerechtigheid, de Voorzigtigheid en de Sterkte, beschilderd, doch de vochtigheid der muren had hetzelfde zoo merkelijk beschadigd, dat men genoodzaakt was het te doen overschilderen. Voords zijn in 't gewelf nog tien andere vierkanten, waarin de wapens van den Schout en van de negen Schepenen, die in 't jaar 1655 regeerden, afgebeeld zijn. De groote schoorsteen in dit vertrek rust op vier bonte marmeren zuilen en is versierd met een uitmuntend tafereel, door *Ferdinand Bol* geschilderd. (u) Het stuk stelt voor den Godsknecht *Moses*, daar hij

(t) *Erasmus Quellinus* was, in 't jaar 1607, te *Antwerpen* geboren, en eerst meester in de wijsbegeerte, binnen zijn geboortestad, vervolgens leerde hij de schilderkunst, bij den grooten *Rubbens*, waarin hij een voortreflijk meester geworden is.

(u) *Bol*, te *Dordrecht* geboren, en te *Amsterdam* opgevoed, was een der beste leerlingen van *Rembrand*, en is, rijk in jaren en vermogen, in den jare 1681, hier ter stede, daar hij Regent van een der Godshuizen geweest is, overleden.

hij met de tafelen der Wet van *Sinaï* afkomt. Men plagt 'er het volgende vaers onder te lezen :

*Hebreeuwſche Moſes heeft de Wet van God ontfangen,
Waarmede hij naar 't volk, van boven wederkeert,
Dat hem eerbiedig groot, en welkomt met verlangen.
De vrije ſtaat luikt op, als 't volk de wetten eert.*

In de *Fries* van den ſchoorſteenmantel is, in zeer kleine beeldjes, het dansen der *Israëlit*en om 't gulden kalf, zoo kunſtig in marmer uitgehouwen, dat hetzelve nevens de beſte Antieken geſteld kan worden. Voor den noorde-lijken ſchoorſteen van deze kamer is, in 't jaar 1765, ook een ſchilderſtuk geplaatſt. Hetzelve verbeelt de *Geregtigheid*, zittende op een' verheven zetel. Zij is door de *Wakkerheid* en *Standvaſtigheid* verzeld en ſchijnt met de *Wijsheid*, *Voorzigtigheid* en *Godsvrucht* te raadplegen. *Geweld* en *Bedrog* wijken voor haar, terwijl zij door de *Gelukzaligheid* bekroond wordt. Onder aan 't ſtuk ziet men de beeldtenis van Keizer *Justinianus*, beneyens verſcheine Rechtsgeleerde boeken. Dit taferoel is door

Louis

Louis Fabricius du Bourg geschilderd. (v)
 Wij eindigen de beschrijving van Sche-
 penskamer met het volgende gedicht,
 het welk zeer kunstig door *A. Perling*,
 een vermaard Schrijfmeester binnen de-
 ze stad, geschreven is, en 't welk
 eertijds in deze kamer, ook gezien
 werd:

FIAT JUSTITIA, NE PEREAT MUNDUS.

dat is,

Doet gerechtigheid, op dat de waereld in stand blijve:

1.

*Gelukkig land, daar 't RECHT gaat regt,
 Geen oog en staat op HEER of KNECHT,
 Noch acht en geeft op hooge STAATEN,
 Of ARMEN, van 't geluk verlaten.*

2.

*Daar nacht en dag een wakker oor,
 Aan twee partijen geeft gehoor,
 Niet past op klagen, kermen, smeken,
 Maar d'een en d'ander 't zijn laat spreken.*

Daar

(v) Hij was Koster van de Amstelkerk, een
 braaf en zedig man, en is, den zestienden van
 Herfstmaand des jaars 1775 overleden.

3.

Daar geen vervloekte gierigheid,
 De gronden van de wetten leidt,
 Noch om het RECHT wat krom te draaijen,
 De RECHTER hem met goud laat paaijen.

4.

Daar eigen zucht van eer of staat,
 Geen waarheid drukt, noch door de haat,
 Of liefde spreekt, of voor of tegen;
 Maar 't RECHT passeert zijn regte wegen.

5.

Daar groeit en bloeit de ware deugd,
 GOD leeft daar zelf als in zijn vreugd,
 En zegent met zijn zegekroonen,
 Die in dat land als RECHTERS woenen.

6.

Daar zucht noch weeuw, noch wees, noch kind,
 Doordien men in die RECHTERS vind,
 En man en vaders als herboren;
 Dikmaal te vraag voor ons verloren.

7.

Daar klaagt en weent geen armen bloed,
 Verdrukt te zijn om 't sober goed,
 In 't zuivre zweet bij hem bekomen,
 En naderhand weer afgenomen.

8.

Een dief hout daar, uit vrees van straf,
 Van 't geld en goed zijn klaauwen af,
 Een ijder leeft daar even veilig,
 Daar 't RECHT gehouden word voor heilig.

Gelukkig driemaal is dat land,
 Geen onheil staat daar voor de hand,
 Men hoort de minsten daar niet klagen.
 Can HEEER hier altijd zulke dagen.

Na Schepenskamer volgt de kamer van *Schepenen Extraöordinaris*, waarvan de zoldering, met aartig loofwerk en zinnebeelden, beschilderd en verguld is. Boven den ingang van deze kamer ziet men schreiende kindertjes en woedende wolven, met doode schapen, naekte wichtjes, doodshoofden en schenkels, onder hunne klauwen, benevens eenig oorlogstuig. Alles zinspeelende op het beeld van *Mars*, 't welk tusfchen de ingangen van deze en van de *Rekenkamer* geplaatst is. De schoorsteen, in de kamer van *Schepenen Extraöordinaris* is versierd met een stuk van *Jan Lievens*, verbeeldende de *Geregtigheid*. Zij houdt in de rechterhand het bloote zwaard en in de linkerhand de weegschaal, en is door de *Vrede* en *Voorzigtigheid* verzeld. (w) Voords hangen ook in deze
 ka-

(w) Dit stuk plagt voor den kleinen schoorsteen, in Schepenskamer, te staan.

kamer nog twee Schutters gezelschappen, uit een der Doelens herwaards gebracht. In het eene, waarvan men niet weet, door wien het geschilderd is, zijn vierentwintig Schutters afgebeeld. In het andere, door *N. Elias*, in 't jaar 1639, gemaald, ziet men drieëntwintig Schutters, wier namen men leest op een briefje, het welk, gelijk als tusschen de lijst en 't schilderij, schijnt ingestoken te zijn. Onder de Officieren vindt men de namen van *Dirk Tijenburg*, Capitein, *Pieter Adriaansen Raap*, Luitenant, *Fredrik Bontemantel*, Vaandrig en *Pieter Hasfelaar*, Sergeant, en onder de Schutters zijn de bekendste namen die van *Hans Bontemantel*, *Guillelmus Barteloti*, *Nicolaas Calkoen*, *Wijnand Smit*, enz.

Reken-
kamer.

De *Rekenkamer*, wier ingang en zoldering even als die van Schepenen Extraordinaris versierd is, heeft ruim tweeëntwintig voet breedte en is vierendertig voeten diep. Men ziet 'er, buiten de noodige tafels, stoelen enz., niet anders dan twee groote wapenborden van oude en hedendaagfche Rekenmeesteren.

Naast

Naast deze volgt de *Desolaate Boedel-* Desolste
Boedel-
kamer.
kamer. Boven den ingang van dezelve is het verdigtzel van *Icarus* en *Dedalus*, kunstig in marmer uitgehouwen. (x) Voords ziet men 'er ook zeer aartig, ledige kisten, brieven, papier en rekenboeken, die door ratten beknabbeld worden, afgebeeld. Voor den schoorsteen heeft *Theödorus de Keizer*, (y) in 't jaar 1657, de geschiedenis van *Thefeus* en *Ariadne* geschilderd. (z)

Op

(x) *Dedalus*, die door *Minos*, koning van *Creta*, gevangen gehouden wierd, maakte voor hem en zijn zoon *Icarus* vleugels, door middel van welke hij zijnen kerker ontvlugtte, en vloog laag bij den grond. *Icarus*, zijns vaders raad verachtende, zweefde vooruit, en te na bij de zon gekomen zijnde, smolten zijne wasche vleugels, waardoor hij in zee plofte, en verdronk. Een fraai zinnebeeld voor de zulke die hun staat te hoog in top voeren, en dus, met *Icarus*, in eene diepe zee van armoede storten.

(y) Of deze schilder, waarvan men weinig bericht vind, van het maagschap van den vermaarden beeldhouwer *Hendrik de Keizer* is geweest, is mij niet gebleken.

(z) *Ariadne*, de dochter van *Minos*, koning van *Creta*, werd door *Thefeus*, die zijn leven aan haar verschuldigd was, na dat hij met haar uit haar vaders hof gevlugt was, op het eiland *Naxos* gezet, en op eene lafhartige wijze verlaten.

Asfuran-
tie Ka-
mer.

Op deze kamer volgt de *Asfuran-
tie Kamer*, die met de vorige even zoo
breed en diep is als de *Secretarije* met
haare vertrekken. Boven de deur der
Asfuran-
tie Kamer, ver-
toont zich, in een
stille zee, den speelenden *Arion*, zit-
tende op een² Dolfijn. (a) Het schoor-
steenstuk 'in het vertrek verbeeldt *The-
seus*, die, na 't verslaan van den *Centau-
rus*, de kluwen welke hem uit den
Doolhof van *Minos* geholpen had, aan
Ariadne terug geeft. Hetzelve is mede
in 't jaar 1657, doch door *Willem Bras-
femerij*, geschilderd.

Weeska-
mer.

Na de Asfuran-
tiekamer, heeft men
de *Weeskamer*, boven den ingang, ziet
men, ter wederzijde van eene ronde
opening, twee leeuwen leggen, en
twee naakte wichtjes, die, nevens de-
zelfde, op eenige aardvruchten zitten;
zijnde deze sieraden toepasselijk op het
beeld van *Cijbele*, dat tusschen deze
en de Raadkamer geplaatst is. Voor-
deze

(a) *Arion* was, door de zeerovers, die hem
gevangen genomen hadden, in zee gesmeten, al-
waar hij door een dolfijn opgenomen, en
vervolgens aan land gezet werd.

deze plagt de zoldering van 't portaal, voor de kamer, met allerhande gevogelte, dat in een blaauwe lucht vloog, beschilderd te zijn, doch is, al federd lang, even als dat van 't portaal voor de Thesaurie Ordinaris, overgewit geworden. De zoldering van deze kamer, is, door *Cornelis Holstein*, kunstiglijk beschilderd, in 't midden van dezelve vertoont zich eene bedagde vrouw, in een donker purperverwig kleed; zij is op de wolken gezeten, uit welke verscheiden gevleugelde kindertjes het hoofd steken. Voords rust zij met haar linkerhand, die een weegschaal voert, op een boek, terwijl zij met haar regter, den slip van haar kleed ophoudt, om eenige vliegende wichtjes daar onder te bedekken. In de vier hoeken van dit zolderstuk, zijn vliegende kindertjes afgebeeld, benevens eenige bijfieraden, zinspelende op de zorg voor de weeskinderen. Tusschen de vensters plagt een gedeelte van een stuk van *Rubbens* te hangen, doch hetwelk thands op de Rariteitkamer ge-

plaatst is (b). In 't schoorsteenstuk, hetwelk mede door den bovengemelden *Holstein* geschilderd is, ziet men den *Griekfchen* wetgever *Lycurgus*, zijnen neef tot zoon en erfgenaam aannemen. *Jan Vos* maakte 'er het volgende vaers op:

*Lycurgus houd zijn neef voor wettig erf van 't land.
De hulp der voorgaen strekt de weez' een mondt en handt.
Hier leert men d'Eigenbaat den wees zijn erfrecht
geeven.
Zoo blijft des Vaders zorg, als 't lichaam sterft, in 's
leeven.*

Raadka-
mer.

Op de Weeskamer volgt de voortreffelijke *Raadkamer*, welke geen der minste vertrekken van het Stadhuis is, en dus wel waardig naauwkeurig beschreven te worden. Boven derzelve loozen ingang, zijn bijna dezelfde sieraden als die der Weeskamer uitgehouwen. De kamer zelve, die, even als Burgemeesters vertrek, vijfenveertig voeten en ruim zeven duimen breed, en derzig voeten diep is, heeft mede twee schoor-

(3) Van deze kamer, en dat stuk, zullen wij, op zijn tijd, naauwkeuriger melding doen.

fchoorsteen, welker mantels op agt bonte marmeren *Corintische* zuilen, vier ronde en vier platte, rusten. Op de *Friesen* is allerhande loof en andere versierfelen, zeer kunstig in 't klein, uitgehouwen. In het noorder fchoorsteenstuk, hetwelk, door *Govert Flink*, zeer fraai geschilderd is, wordt koning *Salomo* biddende verbeeld; de hemelsche Wijsheid daalt uit de wolken, en belooft hem, op zijn gebed, verstand, rijkdom en eere; aan den voet van die schoone tafereel, leest men de vier volgende dichtregels:

*Daer Solomons gebodt en offer Godt behagen,
 Wordt hem de Wijsheit's nachts beloof uit 's Hemels
 troon,
 Met eenen rijkstroon, Eer en veel gewenschte dagen,
 Waar Wijsheit raden mag, daer spant de staet de
 kroon (c).*

In 't zuider fchoorsteenstuk, door *Joannes Bronkhorst* vervaardigd, ziet men *Moses*, die door zijn schoonvader

(c) Van wien dit vaers gemaakt is, vind men nergens gemeld: van *Kandet* is het zeker niet.

der, de priester *Jethro*, geraden word, om zeventig oudsten te kiezen, om nevens zich, het volk van *Israël* te richten. De geheele westelijke wand van deze kamer, die voortijds slegts eenvoudig behangen was, werd in den jaare 1735, door den beroemden *Jacob de Wit* (d), op last der Regering, beschilderd, en 't werk binnen drie jaren tijds voltrokken. Het tafereel is vijfveertig voeten breed, en negentien en een halve voet hoog, en stelt de bijeenkomst der bovengemelde zeventig oudsten voor, daar zij bij den Tabernakel vergaderen; een stuk dat door kenners van de schilder- en tekenkunst hooglijk geprezen wordt. Dezelfde kunstenaar heeft ook, boven de vier

(d) Deze kunstenaar, werd in 't jaar 1695, te *Amsterdam*, geboren, en leerde de kunst eerst bij *Albert van Spiers*, en daarna bij den beroemden *Antwerpschen* historieschilder *Jacob van Hall*. Zijne minzaamheid en deugdzaame levenswijze, zoowel als zijn kunstvermogen, hebben hem bij ieder in achting gebragt, waardoor zijn overlijden, het welk op den twaalfden van slagtmáand, des jaars 1754, voorviel, met reden, door een iegelijk die hem gekend had, betreurd werd.

vier deuren van de kamer, ter wederzijden der schoorsteen, in vier ronde *Basrelieven* en roodächtig graauw, de vier vereischten in de ouden, als de Godvreezendheid, de Waarheid, het Verstand en den Afkeer van de gierigheid, op eene geschiedkundige en zinnebeeldige wijze, afgebeeld: als de *Godvreezendheid*, door *Abraham*, zijnen zoon *Isaac* willende offeren. De *Waarheid* door *Jeremias*, bij de ziedende pot en de Amandelroede, 't *Verstand* door *Joseph*, in *Egipte* koorn doende verzamelen, en de *Afkeer van de gierigheid*, door *Eliza*, die de geschenken van *Naüman*, den *Syrier*, van de hand wijst. Ieder dezer Basrelieven heeft een graauwtje onder zich, zoo kunstig gefchilderd, dat men het, in den eersten opslag, zoude aanzien als in wit marmer uitgehouwen. [Onder dat van *Abraham*, vertoont zich een hond met een zegelring, een zwaard, sleutel en zegels, om de getrouwheid uit te beelden. Onder *Jeremias*, ziet men een bijkorf, haan, zeef, lamp, pen en inktkoker, vertoonende de Naarfigheid. Onder *Joseph*, een uurwerk, toom en boog,

116 BESCHRIJVING VAN

aanduidende de matigheid in 't arbeiden; en eindelijk onder *Eliza*, een zandlooper, een staf van *Mercurius*, een boek en harp, om het spreken van gepaste redenen af te beelden. Tusschen de vensterramen heeft *de Wit* ook de *Hollandsche Maagd*, in de gedaante der Godinne *Pallas*, (e) in het graauw, geschilderd. In de regterhand houdt zij den speer, met den hoed der *Vrijheid* daar op, en met de linker rust zij op den *Bijbel*, die op een hoog voetstuk staat. Boven haar hoofd is het *Koggeschip* uit stads zegel te zien. Voords heeft dezelfde kunstenaar, tusschen de vier bovenste en de vier onderste vensterramen, nog vier zinnebeelden in 't graauw geschilderd. In 't eerste, den *Godsdienst* verbeeldende, ziet men een

AL-

(e) De fabeldichters melden van haar, die ook dikwils *Minerva* genoemd word, dat zij de dochter van *Jupiter*, en op eene wonderlijke wijze geboren was, namenlijk uit het voorhoofd van dien God, en, met hulp van *Vulcanus*, die haren vader met een bijl het hoofd kliefde, uit welke kloove, de Godin, van 't hoofd tot de voeten gewapend, te voorschijn kwam. Voords werd zij, bij de *Heidenen*, als de Godin der *Wijsheid* gevierd, en talrijke offers aan haar toegebracht.

Altaar, de Tafelen der Wet, den Bijbel en eene lamp. In het tweede, de *Burgerlijke Eendragt* aanduidende, een Burgt, een' bondel pijlen, den hoed der Vrijheid en eenen krans van eikenloof. In het derde, den *Koophandel* verbeeldende, *Mercurius* slangenstaf, een schaal en gewigt, vaten en pakken; en in het vierde, vertoonende de *Scheepvaart* der stad, de voorsteven van een schip, touwen, ankers, compas, graadboog, riem, haak en andere scheepsgereedschappen. In 't gewelf van deze kamer ziet men de *Amsterdamsche Maagd*, zittende op eenen Adelaar in de wolken. Zij is door de Wijsheid, de Kennis en de Regtvaardigheid verzeld, benevens verscheidene andere zinnebeeldige sieraden, doch die ter oorzake van de groote hoogte van het vertrek, weinig, of bijna niet, in 't gezicht der aanschouwers vallen. Dit tafereel is door *Erasmus Quellinus*, oom van den vermaarden Beeldhouwer *Artus Quellinus* (f) geschilderd. Voords ziet men, boven het groote stuk van de *Wit*, in vier gebogen vakken, de waar-

(f) Zie hier voren, bladz. 28 in den noot.

digheid en eigenschappen der Burge-
meesteren en Raden afgebeeld: als in
het eerste, de Burgemeesterlijke bon-
delbijn, benevens een krans van eiken-
loof; in het tweede, dezelfde bondelbijn,
dooreenen gekroonden leeuw beschermd;
in het derde eenen Dolfijn, spiegel,
anker en slang, tekens van voorzigtigheid
en vertrouwen; en in het vierde, een
Bijbel, oijevaar en haan, zinnebeelden
van godsdienstigheid en wakkerheid.
Eindelijk ziet men ook, rondom den
sehoorsteen, de wapens der zesendertig
Raden, die 't eerst in deze kamer zit-
ting genomen hebben, kunstig in hout
gesneden en met de vereischte kleuren
beschilderd, en tusschen de middenste
vensterramen hangen de wapens der zes-
endertig Raden van 't jaar 1737, toen
de Raadkamer op nieuw versierd werd,
(g) in twee reijen, ieder van agttien
wapens, mede, als de vorige gemelden,
in hout gesneden. Boven elke rei staan
de

(g) De kosten, die aan 't versieren der Raad-
kamer besteed werden, beliepen, in alles, der-
tienduizend tweehonderd zevenenvijftig guldens
en tien stuivers.

de letters S. P. Q. A., dat is, *de Raad en 't Volk van Amsterdam*, en onder aan MDCCXXXVII.

Naast de Raadkamer heeft men de *Justitie-kamer*, *Justitiekamer*, die, even als de *Burgeoismeesterskamer*, twintig voeten en negen duimen breed, en dertig voeten diep is. Boven derzelve ingang heeft men ook eene ronde opening, en ter wederzijde van dezelve, ziet men twee kindertjes, die elk een bondelbijl dragen, uitgehouwen; onder aan zijn twee *Arenden*, met uitgespreide vleugels, de eene heeft een bondel pijlen, en den anderen den slangenstaf van *Mercurius* gevat. Boven dit rond is een vierkant, waarin *Amfion*, op zijn harp spelende, afgebeeld is (*h*). Van binnen is deze kamer, ten noorden en ten zuiden, bezet met vier *Corintische* zuilen, van *Breemer steen*. De vloer is fraai ingelegd,

(*h*) *Amfion*, de zoon van *Jupiter* en *Antiope*, was, zegt men, zulk een kunstig harpspeler, en wist zulk een aangenaam geluid voord te brengen, dat de steenen zich van zelve, naar de kunst, op elkanderen schikten, waardoor alzoo de stad *Thebe* gestigt werd.

legd, met drie witte marmeren kruisfen, uit het stads Wapen, ten wedereinde van welken, twee groote slagzwaarden leggen. Het zolderstuk van deze kamer, dat door *Nicolaas de Helt Stokade* geschilderd is, bestaat uit drie bijzondere verdelingen: in 't midden vertoont zich de *Amsterdamsche Maagd*, met de keizerlijke kroon op het hoofd, eene weegschaal in de regter, en een scepter, met een bestraald oog daar op, in de linkerhand. Wijsheid en wakkerheid, die haar verzellen, ziet men de boosheid, het geweld, bedrog en andere ondeugden, met voeten treden. In het vak naar de trappen, is eene maagd afgebeeld, die met eenen geesfel de horfels verjaagt, terwijl twee onnozele naakte wichtjes zich onder haar kleed tragten te verschuilen; en in 't vak naar de glazen toe, is mede een maagd afgebeeld, die, met de leeuwenhuid van *Hercules* omhangen, en met zijne knods gewapend, zich s'chijnt te bevlijtigen, om de eerstgenoemde maagd te hulp te komen. In 't noorden van dit vertrek is eenen ingang naar de Raadkamer, en ter linkerzijde, van binnen den ingang,

gang, klimt men met steenen trappen naar de charterkamer, in welke brieven en geheime papieren bewaard worden.

Men vindt tusfchen de Burgemeesters- en de nu befchrevene Justitiekamer, de *Puije* of Afleesplaats, zijnde ook eene gaanderij, langs het middenfte uitftek van den voorgevel, en regt boven de gaanderij, die voor de Vierfchaar legt. Deze puije is tweeënder-^{Puije:} tig voeten en negen duimen breed, doch niet meer dan tien voeten en zeven duimen diep. Voords heeft zij twee ingangen, een uit Burgemeesterskamer, en een uit de Justitiekamer. Na 't fluiten der vrede met *Karel den Tweeden*, koning van *Engeland*, in 't jaar 1674, heeft men, boven de twee ingangen, binnenwaarts, met gouderi letteren, het volgende rijm gefield; boven den ingang der Justitiekamer:

*'t Onlanks door frans geweld
Vernedert Nederlandt,
Gaand' als dat was gefluit,
In 't Britfche Vreeverbant,
Droogt in de oranjezon
De tranen uit haar oogen:*

en boven den ingang der Burgemeesterskamer:

*o Burger-Vaderen,
Gebiedend aan het IJ,
Dat dit tot vreugd van U,
En Stadt en Staat gedij;
Soo komt God onverziens
’t Vernederde verhoogen. (1)*

Schavot
en Kaak.

Voords is het onderstuk der Puije in drie afdeelingen onderscheiden. In ’t middenste is de *Tijd*, in ’t zuidelijke het *goed gerucht* en in ’t noordelijke het *kwaad gerucht*, zeer geestig, door *Joannes Bronkhorst*, afgebeeld.

Voor een gedeelte dezer Puije en de Justitiekamer, rigt men, daags voor de uitvoering van openbare lijf- en halsstraffe, een houten strafplaats, gemeenlijk het *Schavot* genoemd, op. De palen,

(1) Dit kreupele vaers wordt door sommigen aan *Vondel*, en door anderen aan *Joannes Antonides van der Goes*, toegeschreven, doch zeer ten onrecht. Ieder, die maar eenigzins met vaersen van deze puikdichters bekend is, ziet ligtelijk dat dezelve nimmer uit hunne pen gevloeid zijn, hoewel zij beiden in dat jaar, toen het gemelde rijm hier gesteld werd, nog in leven waren.

len, planken, leningen en 't geen 'er verder toe vereischt wordt, zijn zoodanig gereed gemaakt, dat het, binnen zeer korten tijd, in- en uit elkanderen kan gezet worden. Indien 'er slegts te pronk moet gezet worden, gebruikt men een kleiner Schavot, de *Kaak* geheeten, het welk alsdan voor het noordelijkste vensterraam der Justitiekamer gesteld word.

De kamers en vertrekken der tweede verdieping van het Stadhuis beschouwd hebbende, gaan wij nu over tot het bezigtigen van die der derde verdieping, tot welke men, langs verscheidene opgangen, komt. De trap in 't zuidöosten, gemeenlijk de Torenttrap genoemd, opgaande, ontmoet men aan de zuidzijde, drie vertrekken naast elkanderen, waarvan het middenste dat vier vensterramen heeft, het grootste is; de twee anderen hebben ieder slegts maar een vensterraam. Deze vertrekken, alwaar te voren de minutenkamers waren, zijn thans tot onderscheiden gebruik geschikt. Ten oosten van 't portaal, dat naar deze vertrekken toegang verleent, heeft men een langengang, in welke aan 't zuidëinde den in-

Vertrek-
ken der
derde
verdie-
ping.

gang van eene kamer is, alwaar eenige papieren van Schepens Kantoor bewaard worden. Oostwaards zijn ook nog de ingangen van verscheidene kamers, onder anderen drie welke, reeds voor verscheiden jaren, tot Minuten kamers geschikt zijn, en waarin alles zoo net en in orde plaatst is, dat de Minuten der Notarissen, doorgaands, zeer spoediglijk kunnen gevonden worden. Aan't noord-einde van dezen gang is eene deur van de Kunstkamer, (k) en in 't zuidëinde een vertrek, waar men voor eenige tijden stads Excijns van 't Beestiäl ontfangen heeft, doch het welk tegenwoordig weder tot een ander gebruik geschikt is. Wanneer men nu den trap in 't noordöosten der zaal, tot op de derde verdieping optreed, vindt men rondom het portaal van den trap, vier oude Schuttersstukken, waarvan 'er een door *Allion*, twee door *Paulus Moreelzen* en een door *Cornelis Ketel* geschilderd is. (l) Ook hangt hier een stuk
an

(k) Van deze kamer zullen wij straks meer en nader bericht geven.

(l) *Ketel* werd te *Gouda*, in 't jaar 1548 geboren, en schilderde somtijds, uit aartigheid, niet alleen met
de

van *Gerard de Lairesse*, (m) verbeeldende Keizer *Caligula* die zijn paard Burgemeester van *Rome* maakt, doch het is flegts gedoodverwd en nimmer afgemaakt.

Ten westen van het voorgemelde portaal komt men in de *Kamer van het Groot-Kramers Gild*. Dit is een aangenaam en lugtig vertrek, het welk twee venster-ramen tegen het noorden heeft. De schoorsteenmantel van deze kamer rust op houten pijlaaren, en voor den schoorsteen zijn vier oude Overlieden van dit Gild, nevens den Gildeknecht, afgebeeld. Voords plagt boven de deur eene oude

Kamer
van het
Groot
Kramers
Gild.

de linkerhand, maar zelfs met zijne voeten, het penfeel tuschen zijne teenen houdende. De tijd van zijn overlijden is onbekend. *Paulus Moreelzen* was een *Utrechtenaar*, in 't jaar 1571 ter waereld gekomen, en in 't jaar 1638, als Schepen en Raad zijner geboortestad, overleden. Van *Allion* heb ik nergens bericht kunnen vinden.

(m) Deze beroemde kunstenaar was te *Luik*, in 't jaar 1640, geboren, en overleed oud, blind en behoeftig, te *Amsterdam*, in 't jaar 1711, alwaar hij, op het *Leijdsche Kerkhof*, ter aarde besteld is. Zijn drie broeders en drie zoonen, zijn ook, meest allen, kunstschilders geweest.

oude schilderij, verbeeldende eenen bekransten Gilde Os, te hangen, doch is thans elders geplaatst. (n) Verders hangen in deze kamer drie borden waar op de namen der Overlieden te lezen zijn, en waarvan het nieuwste met eene sierlijk vergulde lijst, voorzien is. Benevens dit bord hangt een zinrijk vaers van *Hermanus Asfchenberg*, (o) dat van den volgenden inhoud is:

*Toen Gising magtloos was om ieder 't zijn' te geven,
 In groot of klein, in veel of weinig, zwaar of ligt,
 Bedacht gerechtigheid, tot nut van 't samenleven,
 Gereedschap haar ter hulp, de maat, 't getal, 't gewigt.
 Wie recht en trouw verbant, zich roekloos durft
 vergeten,
 Zijn naasten in gewigt, getal of maat misleid,
 Verkrijgt in 't eind' zijn loon, door 't wroegende gewete,
 Dat hem ten beul verstrekt, en ramp op ramp bereid:
 Laat dan de trouwen 't recht in al uw' handel blijken,
 Zo zal des Hoogstens gunst nooit van uw' drempel wijken.*

Oostwaards uit het meergemelde portaal tredende, komt men in eenen korten gang,

(n) Wij zullen naderhand meer van dit stuk moeten spreken.

(o) *Asfchenberg*, werd, in 't jaar 1752, overman van het *Groot Kramers Gild*, en overleed als weeger in de stads waag, den agttienden van slagtmaand des jaars 1792.

gang, aan welks oostzijde de *Regtkamer der Diemer- of Watergraafsmeer* is, ^{Regtkamer der Diemermeer.} in welke rondom den wand, verscheiden schilderijen, en onder anderen een Hartenjagt, hangen. Voords is de kamer een welgeschikt en aartig vertrek, hebbende drie vensterramen naar het oosten, en nog een kleiner vertrek met twee diergelijke ramen, naar de noord- en oostzijde.

Aan 't zuidëinde van den gang vindt men de *Kunstkamer*, met derzelver *Kabinet*. ^{Kunstkamer.} De Kunstkamer zelve werd, omtrent het begin der voorgaande Eeuwe, opgericht, en diende eenige jaren tot een toon- en verkoopplaats van schilderijen, tekeningen, prenten, beeldwerk en andere diergelijke kunst. (p) Boven de deur

(p) De kunstschilder *Jan van Dijk*, verkreeg, in 't jaar 1748, van Burgemeesteren, verlof, om zich van de kunstkamer, die toen merkelyk in verval geraakt was, te mogen bedienen, tot het geven van onderwijs in de meetkunstige beginzels dier knnst, en wel bijzonder in de doorzigtkunde, ook was hem het opzigt over deze kamer en over de schilderijen van het Stadhuis opgedragen.

deur zijn deze vaerzen van *Jan Baptist Wellekens* te lezen:

*De dichtkunst galmt van vreugt, nu dat haar stomme
Zuster,*

*In 't Raedhuis aen het Ij, een eerplaets is vereert;
Zij, sprakeloos, vint troost en schuijlt nu veel geruster,
Bij Themis, die, met recht, haar eedlen geest waardeert,
ô Burgervaders! ei! volhardt in kunst te queeken,
Zo word, als Orfeus Lier, 't penseel een hemelteken.*

In deze kunstkamer bewaardt men onder andere schilderijen, modellen en prenten, ook het portret van den vermaarden zeefchilder *Ludolf Bakhuizen* (q), houdende een schrijfspen in de regterhand, en in de linker, een blad papier, waarop zijn eigen beeldenis, als in zwarte kunst, door hem zelven geschraapt, nog eens te zien is. Dit stuk, het welk levensgrootte is, heeft
deze

(q) Geboren te *Emden*, den agttienden van wintermaand, des jaars 1631. Hij leerde de schilderkunst bij *Allard van Everdingen* en vervolgens bij *Hendrik Dubbels*, en overleed binnen *Amsterdam*, den zevenden van slagmaand, in den jare 1709 agtzenzeventig jaren oud. *Bakhuizen* was ook een uitmuntend kunstig schrijver, waarom hij zichzelven ook, met de schrijfspen in de hand, in het voornoemde tafereel heeft afgebeeld.

deze kunstenaar, in 't jaar 1699, aan de kunstkamer, waarvan hij en *Michiel van Muscher* (r) de eerste opzichters geweest zijn, vereerd. In het vertrek, hetwelk het *kunstkabinet* genoemd word, bewaard men eene verzameling van meer dan zeventuizend kunstprenten, van de vermaardste zoo *Nederlandsche* als *Italiaansche* en *Fransche* Meesters, die in tweeënvijftig boekdelen vervat zijn, en door den kunstminnenden heer *Michiel Hinlopen* (s), bij uiterste wille, aan de kunstkamer gemaakt, en in 't jaar 1709, door den burgemeester *Nicolaas Witsen*, als uitvoerder dier wille, aan dezelve, ter beoëffening en bespiegeling der liefhebberen, overgeleverd zijn geworden; deze kamer plagt daarom ook dagelijks, des voormiddags van elf tot twaalf uren, voor een iegelijk open

(r) Geboren te *Rotterdam*, in den jare 1645 en binnen *Amsterdam* gestorven, den twintigsten van zomermaand, des jaars 1705.

(s) Deze ieverige kunstliefhebber overleed in den hoogen ouderdom van eenennegentig jaren, en had deze fraaije verzameling van prenten, zich, nier zonder groote kosten, door tijd en vlijt, aangeschaft.

open te staan, om de daar op zijnde kunst te beschouwen. Ook vindt men hier op deze kamer verscheidene boetsfeersels van beelden' en andere sieraden, die meest alle op het Stadhuis voorkomen.

Vertrekken langs denoord- en westzijde,

De vertrekken langs de oostzijde, de zuidzijde, en een gedeelte van de noordzijde beschreven hebbende, laten wij die aan de noord- en westzijde volgen. De toegang tot die van de westzijde, en het andere gedeelte der noordzijde, is langs de trap in het noordwesten van de gaanderij der groote zaal. Allereest heeft men hier twee vertrekken, die naar 't noorden uitzien, en ten gebruike van de Desolate Boedelskamer dienen; zij eindigen tegen den wand der kamer van het Groot-Kramers Gild, en zijn zoo groot als twee der drie gewezen Minutenkamers in 't zuiden. Westwaards is een gang, aan welker zuidëinde, den ingang van eene groote kamer is, waar de uitgediende boeken en papieren van de Rekenkamer geborgen worden. Zij heeft vier vensterramen in het westen, en nog een klein vertrek noordwaards, hetwelk

welk maar een vensterraam heeft, en mede tot het zelfde gebruik dient. Meer noordwaards zijn ook nog twee vertrekken, die tot huishoudelijk gebruik van den cipier dienen, en naar het westen en noorden hun uitzigt hebben.

De gewoonlijke toegang naar de vertrekken der derde verdieping, aan de westzijde, is langs de trap in 't zuidwesten der gaanderij van de groote zaal. In een gang, ten westen, ontmoet men hier eerst een kamer, met een vertrekje daar nevens ten zuiden. De kamer heeft drie vensterramen, en zij plagten beide eertijds gebruikt te worden door de Super-Intendanten der zijden manufacturen, doch hadden nu geen ander gebruik, als dat men 'er de gebeelde steenen bewaarde, die tot de twee platte halve aardkloten, in den vloer der groote zaal, geschikt waren.

De gang, die naar de twee krijgsraadskamers toegang heeft, is behangen met tien oude schuttersstukken, onder welke de zoogenaamde *braspenningsmaaltijd* uitmunt, in welk tafereel

Andero
vertrek-
ken der
westzij-
de.

Gang
naar
de krijgs-
raads ka-
mers.

reel eenige *St. Joris* of voetboogschutters verbeeld zijn, wier kleding aan de regterzijde groen, en aan de linkerzijde rood is. Het is door *Cornelis Anthoniszoon*, van wien wij al meer gewaagd hebben (t), in 't jaar 1533, geschilderd. Boven den ingang, naar de kleine krijgsraadskamer, ziet men, in een diergelijk stuk, *Claas Gaaf Lambertz*, die in 't jaar 1529 schepen der Stad geweest is, met een kelk in de hand, en verscheiden andere officieren en schutters (u).

Kleine
krijgs-
raadskamer.

De kleine krijgsraadskamer, waar colonellen alleen bijeen plagten te komen, is een ruim vertrek, in hetwelke voor den schoorsteen een fraai tafereel, van *Paulus Moreelzen*, te zien is; tegen 'over hetzelfde, beschouwd men een optrekkend corporaalschap, van 't vaandel van den kapitein *Frans Banning*

(t) Zie hier voren, bladz. 91 in de noot.

(u) Deze *Claas Gaaf*, is, volgens een opschrift, hetwelk agter op den rug van het schilderij geplaatst is, de oud-overgrootvader van den vermaarden Burgemeester *Nicolaas Wassen* geweest.

ning *Kok*, Heer van *Purmerland* en *IJpendam*, en in 't jaar 1642, op een zeer fraaije en kragtige wijze, door *Rembrand van Rijn* geschilderd (v). In 't oosten van deze kamer, hangt ook een schilderstuk van *Jacob Bakker* (w), verbeeldende een corporaalschap uit het vaandel van den kapitein *Jan van Vlooswijk*. Behalven deze schilderijen, hangen hier ook nog vier oude en kleine, en drie groote en nieuwe schuttersstukken; in een der eerstgemelde, ziet men *Cornelis Lambertz Opzie*, met een bonte mantel om het lijf (x). Zijn naam

(v) Deze door de geheele wereld bekende kunstenaar, werd, den vijftienden van zomermaand, des jaars 1606, op een koorenmolen, tusfchen *Leiderdorp* en *Koudekerk* geboren, overleed te *Amsterdam*, in 't jaar 1674, en liet, wegens zijn kragtig schilderen en geestig etsen, eenen onsterflijken roem na.

(w) Deze moet niet verward worden met *Mariaan Bakker*, van wien wij reeds op bladz. 34 gesproken hebben. *Jacob Bakker* was een *Marlinger* van gehoorte, doch heeft den meesten tijd van zijn leven te *Amsterdam* doorgebracht, alwaar hij ook, in den ouderdom van tweeënveertig jaren, in 't jaar 1651, overleden is.

(x) *Opzie* is mede een oud-overgrootvader van den beroemden Burgemeester *N. Witsen* geweest.

naam staat in een opdracht op den rug van 't stuk te lezen. Nevens deze kamer is ook nog een klein vertrek.

Groote
krijgs-
raads ka-
mer.

Door een portaal komt men, uit de kleine, in de *Groote Krijgsraadskamer*, die zoo groot is als de Schepenskamer, daar zij regt boven komt; zij is van den kap, met een houten gewelf, afgescheiden. Aan 't einde van deze kamer, ziet men een lange tafel, voor de colonellen, en een kleine vierkan- te tafel voor den Secretaris der krijgs- raad. Drie reijen zitbanken, schuins boven elkanderen, bezetten de drie zijden van dit vertrek; hierop plagten zich, wanneer de groote krijgsraad ver- gaderde, de kapiteinen, luitenants en vaandrags te plaatsen. In dit ver- trek vindt men een aantal fraaije schut- tersstukken, onder welken dat van *Bar- tholomeus van der Helst*, het allermeeft uitmunt; hetzelfde is, in 't jaar 1648, door dien bekwamen kunstenaar vervaar- digd (y), en hangt beneden aan de zuid- zij

(y) Jammer is het dat men van dezen uitmun- tenden portretschilder zoo weinig bericht vindt: men weet alleenlijk dat hij te *Haarlem* geboren is,

zijde dezer kamer. In hetzelfde wordt een corporaalschap burgers, uit het vaandel van kapitein *Cornelis Jan Wisen*, aan een welvoorzien en maaltijd zittende, vertoont, op het tijdschip dat den gemelden kapitein, door zijnen luitenant, *Johan van Waveren*, met de eeuwige vrede, tusschen *Spanje* en den *Staat*, in 't voornoemde jaar gesloten, geluk gewenscht wordt. Ieder die dit fraaije tafereel ziet, kan zich niet genoeg verwonderen over de schoone behandeling, zoo wel in 't naakt der portretten, als van de onderscheidene stoffe der kleding, de gouden en zilveren kelken en andere dischsieraden, die allen zoo natuurlijk als kunstig afgebeeld zijn (z). Men wil dat eertijds

fchat-

is; in de doelenstraat te *Amsterdam* gewoond, veel geld gewonnen, eene jonge vrouw en eenen zoon, die mede een schilder geweest is, nagelaten heeft. De tijd van zijn geboorte of overlijden is nergens aangetekend.

(z) De schrijver van den *Wegwijzer door Amsterdam* verhaalt, dat een groot kenner en liefhebber van de schilderkunst, zich, in 't bijzijn van verscheiden andere liefhebbers, deze woorden liet ontvallen: *Zoo 'er een schildertij in de waereld aanbiddetijk is, zoo is het dit, en dus*

I
be.

schatten voor enkele gedeeltens uit dit stuk geboden zijn. Van dezelfde meesterlijke hand, hangt ook nog, agter de zitplaats der collonellen, een ander stuk, negen jaren vroeger geschilderd; een optrekkend corporaalschap, uit het vaandel van den kapitein *Roclof Bikker*, voorstellende. In 't oosten van deze kamer, ziet men ook een groot stuk, van *Goyert Flink*, mede in 't jaar 1648 geschilderd, zijnde een corporaalschap uit het vaandel van den kapitein *Joan Huydecoper*, Heer van *Maarsveen*. Voords vindt men 'er ook nog een schuttersstuk, van den jare 1625, waarvan de kunstenaar onbekend is. Het verbeeld den kapitein *Albert Coenraads Burg*, den luitenant *Pieter Eyerisz. Halfs* en den vaandrig *Arend van Buil*, aan eene tafel zittende, waarop men de tekening van de Oude Waal der stad, vóór dat nog het nieuwe Waals Eiland, uit dezelve aangehoogd was, ziet liggen. Twee Sergeanten en agt Schutters, staan agter en bezijden de voornem-

behoeft men naar geen andere landen te reizen, om beter voorwerp te zoeken.

noemde tafel. Eindelijk, zijn 'er onder de overige schilderijen, ook eenigen, die in 't een of ander opzigt, de aandacht der beschouwers na zich trekken. (a)

Boven de kamers der derde verdieping heeft men ook nog verscheiden vertrekken, die allen met gewelven van gebakken steen gedekt zijn, welke gewelven van boven, daar men onder den kap komt, behoorlijk gevuld en met bakken gevloerd zijn.

Het voornaamste van deze vertrekken is de *Wapenkamer*. Eertijds besloeg dit vertrek de gantsche oostzijde, benevens een groot gedeelte van de noord- en zuidzijde van het gantsche gebouw, en thans bestaat zij nog de gelyke oostzijde en het grootste gedeelte van de noordzijde. De gereedste toegang naar dezelve is langs den trap, in 't zuidoosten der gaanderij op de groote zaal, gemeenlijk de *Torentrap* geheeten. De ingang dezer kamer is, aan wederzijden, met zware houten deuren gesloten, en even

(a) Alle deze schilderstukken zijn, in 't begin van den jare 1683, uit de cloveniers en handboogs doelens, op het Stadhuis overgebracht;

even binnen den ingang is eene afgezonderde zitplaats voor den *Commissie der Artillerij*, en nevens dezelve een klein vertrek, daar men het geweer schoonplagt te maken. In de Wapenkamer zelve ziet men eene ontallijke menigte schiet- en zijdgeweer, zoo dat men in tijd van gevaar, zeer spoedig, een groot getal van ingezetenen 'er mede zoude kunnen voorzien. Alle deze geweeren zijn in eene nette en behoorlijke orde geplaatst, en men vindt 'er hedendaagfche snaphanen, met en zonder bajonetten, degens, draagbanden, kruidtasfen enz. Daarenboven ziet men hier ook nog eenige zeer oude zijdgeweeren, gladde ijzeren Curasfen, Harnasfen, Helmen en ander krijgstuig, al het welke in dit vertrek, tot eene gedagtenis der oude wapenrusting, bewaard wordt.

Andere
vertrek-
ken.

In 't zuiden boven de derde verdieping heeft men een lang vertrek, het welk weleer een gedeelte der Wapenkamer plagt te zijn, doch nu niet meer gebruikt wordt. In 't westen boven de kleine Krijgsraadskamer is een groot vertrek, waarin men eenige uitgediende papieren van de Wisselbank gewoon is

te

bergen. Ook heeft men aan dezelfde zijde, boven de vertrekken, die door den cipier gebruikt worden, een ruime bergzolder, ten dienste van de Defoliate Boedelskamer, als mede een vertrek, gemeenlijk de *Modelkamer* genaamd, Modelkamer. en tot berging van allerhande gemaakt houtwerk en werktuigen dienende. In deze kamer worden ook de houten modellen van het Stadhuis, de Koepelkerk die men van mening was op de Botermarkt te stigten, (*b*) en nog eenige andere modellen van gebouwen, bewaard. Niet verre van dit vertrek is de nieuwlings aangelegde Rariteitkamer, waarvan wij zoo aanstonds omstandiger zullen spreken, benevens nog een ander vertrek tot onderscheiden gebruik geschikt. Boven alle deze vertrekken, onmiddelijk onder 't dak en de Toren, vindt men dagelijks bedienden van den stads Uurwerkmaker, Loodgieter en Leidedek.

(*b*) Dit model plagt voordezen, in een der kapellen van de oude Kerk, bewaard te werden, en was door *Nicolaus Listing* omtrend het jaar 1700 vervaardigd, om naar hetzelfde, eene nieuwe Kerk, ter bovengemelde plaats, te stigten, welke zaak egter geen voortgang gehad heeft.

dekker. Voords zijn, onder het dak, ten dienste van het voornoemde werkvolk, het welk dikwils houtskoolen tot foldeeringen gebruiken moet, steenen overwelfde haarden gemaakt, en het is hun wel stiptelijk verboden buiten dezelven te stoken.

Rariteit-
kamer.

Wij zullen onze beschrijving der vertrekken en het Stadhuis eindigen met die van de *Rariteitkamer*, om dat dezelve eerst in den voorleden jare aangelegd, en nog niet zeer algemeen bekend is geworden. In dit fraai gemeubileerd vertrek, staat een sierlijk gemaakte glazenkas, wier beide zijvleugels geschikt zijn ter plaatfing van eenige *diplomatique* boeken. In deze glazenkas, ziet men voor eerst, vier houten beelden (c), elk ter hoogte van drie voeten en zes en een halve duim, en die weleer verguld of gebronsd schijnen geweest te zijn. Zij waren eertijds, boven en tusfchen de openingen van de vierschaar, in het oude Stadhuis, geplaatst (d).

Zij

(c) De stads historiefchrijver *Wagenaar*, noemt dezelve, in zijne *Beschrijving van Amsterdam* zekerlijk bij verzinning, *metalen*.

(d) Zie hier voren, bladz. 7.

Zij vertoonen graaf *Willem den Zesden* (e) zijne dochter *Jacoba van Beijeren* (f), hertog *Philips van Bourgondiën* (g) en deszelfs vrouw *Isabella van Portugal* (h), en verdienen eene bijzondere opmerking, zoo wegens haare oudheid en naauwkeurige gelijkenis, als wegens de uitvoerige behandeling der klederen van dien tijd. Graaf *Willem* vertoont zich in een aloude maliën wapenrok, en met de ridderorde van *St. Anthonie* versierd (i); gravin *Jacoba* heeft eene zonderlinge tabbard aan en een vreemd hoofdhuulzel, en heeft ook, even als *Willem*, een schel, aan een koord, om haaren hals hangen; hertog *Philips* ziet men in deszelfs krijgsgewaad

(e) Overleden den laatsten van bloeimaand, des jaars 1417.

(f) Deze ongelukkige gravin stierf aan de teeting, den agtsten van wijnmaand, 1436.

(g) Overleden den vijftienden van zomermaand, in den jare 1467.

(h) Dochter van *Johannes den eersten*, koning van dat rijk, en die haren gemaal nog zes jaren overleefd heeft, zijnde in 't jaar 1473 overleden.

(i) Deze ridderorde was door hertog *Albert van Beijeren*'s graven vader, in het jaar 1382, opgerigt geworden.

wand, met een opgeheven zwaard in de hand, en zijne vrouw *Isabella*, die een spaansch hondje onder den arm houdt, in eene prachtige *Portugeesche* kleding, die zeer aanmerkelijk van de *Hollandsche* klederdrage verschilt. Op de bovenlijst der glazenkast vertoonen zich tien metalen beeldjes, allen ter hoogte van twee voeten, die van agteren in den muur schijnen vastgehegt te zijn geweest, en hier en daar nog bliken van eene ligte beschadiging dragen. Zij zijn mede uit het oude Stadhuis gekomen, en stellen ook eenige *Hollandsche* graven en gravinnen voor(*k*): als *Ada*, dochter van graaf *Dirk den Zevenden*, overleden 1218. *Willem den Tweeden*, die ook *Roomsch* koning geworden is, en in 't jaar 1256, door de boeren op het ijs, werd doodgeslagen. *Jan den Tweeden*, eerste graaf uit het huis van *Henegouwen* (*l*), in 1304 over-

le-

(*k*) Dezelve zijn hoogstwaarschijnlijk, ten minsten tot op *Maria van Bourgondiën*, voltallig geweest, doch meerendeels in den brand van het oude stadhuis, gesmolten en verloren gegaan.

(*l*) Het was deze graaf, die de stad en heerlijkheid van *Amsterdam*, aan zijnen broeder, *Guy van Henegouwen*, verkogt.

ieden. *Willem den Derden*, den Goeden bijgenaamd, gestorven in den jare 1337. *Margaretha van Henegouwen (m)*, benevens haaren gemaal, keizer *Lodewyk den Vijfden*. *Philips den Goeden*, in deszelfs statiekleed, met de ridderorde van 't gulde vlies (*n*), benevens zijne twee vrouwen *Michaëlle de France* en *Isabella van Portugal*, en eindelijk zijne kleindochter *Maria van Bourgondiën*, die in 't jaar 1482 overleed, en door wier huwelijk met *Maximiliaan van Oostenrijk*, de *Nederlanden* eindelijk onder het bewind van *Spanje* gekomen zijn. Deze tien beeldjes zijn allen zeer kunstig bewerkt, en munten inzonderheid in tekenachtige houding en fraaie plooiing der klederen, uit. Voorts ziet men, in de gemelde kas, den uitstekend fraai bewerkten zilveren driekhoorn,

(*m*) Onder deze gravin, die in 't jaar 1355 overleed, begon den zoo bloedigen en langdurigen twist der *Hoekschen* en *Cabeljaanwfschen*, hier te lande.

(*n*) De ridderorde van 't *Gulde Vlies*, is door hertog *Philips*, in den jare 1430, ingesteld geworden, bij gelegenheid van zijn huwelijk met de voornoemde *Isabella*.

hoorn, van het gewezen *Voetboogschutters* of *St. Joris Gilde*, welke hoorn ook in het schoone schilderstuk van *B. van der Helst*; op de groote krijgsraadskamer, te zien is, en waarop den dichter *Jan Vos*, het volgende bij-schrift vervaardigde:

*Bellone walgt van bloed, en Mars vervloekt het derven
Van't zwangere metaal; het zwaard bemind de schet:
Dus biedt de dapper Witz, aan d'eedelen van Wavren
Op't eeuwige verbond, den Hooren van de Vree.*

Bij deze hoorn heeft men ook den scepter en Ordensband gevoegd, waar mede de schutter die de papegaai getroffen had, als schutters koning, op een jaarlijkschen maaltijd, verfiert was. Voords ziet men hier ook een fraaijen Drinkhoorn der *St. Sebastiaans* of *Handboogschutters*, (o) welker patroon op het zilveren voetstuk afgebeeld is. Zoo als

ook

(o) *St. Sebastiaan* was een *Romeinsch* Krijgs-overste, en werd in 't jaar 270, onder de regeering van Keizer *Domitianus*, en op zijn bevel, om zijne gehegtheid aan het Christelijke Geloof met pijlen doorschoten, ondanks de achting die den gemelden Keizer hem toegedragen had.

ook de ordeketen en den scepter van dat Gilde, als mede den Drinkhoorn, ordeteken en scepter der oude Kloveniers, alle welke dingen, eertijds in de doelens deezer stad te zien waren; doch reeds sedert verscheidene jaaren, op het Stadhuis zijn overgebracht geworden. Onder de overige zeldzaamheden die men op dit vertrek bewaard, bevindt zich ook nog een zilver vergulden Lampetschotel en Kan, waarin de voornaamste overwinningen in den oorlog tegen *Spanje*, als de zeeflag tegen *Bosfu*, de flag in *Vlaanderen* enz. behaald, fierlijk gedreven zijn (p). Nog een anderen zilveren Lampetschotel en Kan, die bij gelegenheid van de inwijding van het nieuwe Stadhuis in 't jaar 1655, gebruikt is geworden. Voorts vier zilveren Bekerfchroeven (q) als mede vier fluiten en een koperen Schuiftrompet, die weleer bij de optogten der

trom-

(p) Gemelde Schotel en Kan, zijn, in den jaare 1607, vervaardigd geworden.

(q) Op last der Thesaurieren der stad, in den jare 1606, gemaakt, doch bij welke gelegenheid is onbekend.

trom-schutters, in gebruik waren, alle welke dingen waardig zijn beschouwd te worden. Deeze kamer wordt ook niet weinig versierd, door eene schoone studie van den vermaarden *Petrus Paulus Rubbens* (r), waarin men *Joseph*, lenende over een osfenkop, en nog eenen over hem heenzienden Herder, ontdekt. Deeze studie is slegts een klein gedeelte van een groot tafereel, dat eertijds op de weeskamer van het oude Stadhuis gehangen en de Geboorte van den Heiland in den stal te *Bethlehem*, voorgesteld heeft, en door den brand van het voornoemde Gebouw, zoo deerlijk beschadigd werd, dat 'er niet anders dan dit gedeelte van overgebleven is (s).

Ein-

(r) Deeze deftige Kunstenaar en Staatsman, was te *Keulen*, den agt-en-twintigsten van Zomermaand, des jaars 1577, geboren, en overleed, te *Antwerpen*, den dertigsten van Bloei-maand, in het jaar 1640. Zijn lijk werd op eene zeer prachtige en luisterrijke wijze ter aarde besteld, en in de *Sint Jans Kerk* aldaar begraven, waar men zijne fraaije Grafombe nog zien kan.

(s) Bij welke gelegenheid, en wanneer, dit stuk vervaardigd is, en op het oude Stadhuis geplaatst werd, is nergens aangetekend.

Eindelijk vindt men hier ook nog een aartig overblijfsel der oude Schilderkunst, zijnde de afbeelding van eenen vetten Gilden Os, door *Jacob Cornelisz.* van *Oostzaanen* (t), in den jaare 1564, geschilderd, op welk stuk, men de volgende regels lees:

*Negentienhonderd en twaalf pont,
Heeft gewogen deze osse al ruym,
En was hoog feste halve voet als hy stond
En dik X voeten ik liech niet eene kruym,
De lenghte was juist XII. voet min III. duym (u).*
Ao. 1564.

Voords staat, in de fries der lijst, met zwarte en vergulde letters:

*Dees, os, is, gewonnen, scutterlic.
Van, Jacob, Reyerszoon, Boon.
Toen, ten, tweedemaal, die papegaay.
Was gestelt, vast, suver, schoon.*

Aan

(t) Van dezen *Jacob Cornelisz.*, werdt in de Schilderboeken, weinig gewag gemaakt. Vermoedelijk heeft hij echter te *Amsterdam* gewoond en geschilderd.

(u) Het was eene oude gewoonte der Gilde broeders op den jaarlijkschen Gildemaandje eenen geheelen os te slagten, na dat men dezelve eerst, met groene kranssen omhangen, en door speelmeden voorgegaan, door de stad geleid had.

Aan de liefhebbers der Schilder- en Oudheidkunde, heeft men, door daartoe gemaakte schikkingen, de gelegenheid verschaft, om deeze oude zeldzaamheden en kunststukken, allen onze stad betreffende, naar genoegten te kunnen beschouwen.

Aanmerkingen over de kosten van't Gebouw.

Het Stadhuis dus van buiten en binnen beschouwd hebbende, zullen wij hier nog eenige aanmerkingen, over de kosten van het bouwen van 't zelve bijvoegen. Dat het der stad schatten gekost heeft, daar over zal zich niemand, die het naauwkeurig bezigtigd heeft, verwonderen, doch dezelve zijn echter zoo geweldig groot niet geweest, als sommigen zich wel verbeeld hebben. Niet alleen het grove werk van 't Gebouw, maar ook de beelden, de schilderstukken, de koperen deuren en andere sieraden, waren aanbesteed geworden; de Frontespies van den agtergevel was onder anderen, aan *Artus Quellinus*, voor negenduizend vijfhonderd guldens aanbesteed, doch men had hem ook nog eene vereering van vijfhonderd guldens beloofd, indien hij dit werk, spoedig, en naar genoegten, afmaakte.

De

De kleine sieraden op de groote zaal, hebben slechts ieder tusfchen de vijftig en zestig guldens gekost. Voor de koperen deur der vierschaar, die drieduizend vierhonderd vijftig ponden woog, was tegen agtentwintig stuivers het pond betaald, doch voor de koperen deur der groote zaal, had men niet meer dan eenen gulden voor het pond gegeven. Het dak van het Gebouw werd aan drie werkbaazen aanbesteed, voor agttienduizend guldens, ieder zesduizend, onder voorwaarde, dat het binnen den daartoe bepaalden tijd, gereed moest zijn, op verbeurte van zeshonderd guldens, voor den geenen te betaalen die in gebreken kwam te blijven. De schilderstukken in de gaanderij der Burgerzaal, waren ieder voor duizend guldens aanbesteed, en voor het stuk van *J. Bronkhorst*, in de Raadkamer, is mede niet meer dan duizend guldens betaald. Men dient ook aan te merken dat, daar de Schilder-, Bouw- en Beeldhouwkunst, in den tijd toen het Stadhuis gesticht werd, bijna den hoogsten trap van volmaaktheid bereikt hadden, dat eene menigte van allerhande kunstenaars

144 BESCH. VAN HET STADHUIS.

naars zich herwaards, alwaar geld, en eere te verdienen was, heen begaven; hetwelk ook gelegenheid gaf om het Gebouw spoediger en met vrij wat minder kosten, te volmaaken, dan tegenwoordig zoude kunnen geschieden. Wat hier van ook zijn mooge; zeker is het dat het *Stadhuis van Amsterdam*; hier te lande geene wedergade heeft, in andere landen door weinige Gebouwen geëvenaard, en door nog minder getal overtroffen wordt.

Besluit. Wij besluiten onze beschrijving met de volgende fraaije Dichtregels van den vernuftigen *Jeremias de Decker*, daar hij het Stadhuis van zich zelve dus spreken laat:

*Indien ik, vreemdeling! wat breed loop in uw oogen,
Beiticht mij niet daarom zoo strax van overdaad:
Maar snuffel Amsterdam var straat eens door tot straat
En leg dan mijn cieraad eens tegen zijn vermogen;
Ik wedde dat gij dit nog swaerder vind als dat,
En slaende voets herroept uw oordeel als ligtvaerdig,
En uitroept ongeveinst: 't een is hier 't ander waar'ig,
De stad een zulk stadhuis, 't stadhuis een zulke stad.*